

2

Կ. Ա. ԺԴԱՆՈՎ

ՀԱՅԱՔԻՄԻԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՄԵՆԱՀԱՍԱՐԱԿ
Մ Ի Զ Ո Ց Ն Ե Ր Ը

ՊԵՏԱԿԱՆ

1931

ՅԵՐԵՎԱՆ

623.459

7-39

04 AUG 2010

25.04.2013

13.249

ՍՆ ՅԵՎ ՀՍԽՀ ՊԱՋԸ-ԱՎԻԱԲԻՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

3.459

59

ՊԱՋԸ-ԱՎԻԱԲԻՄԸ ԽՍՀՄ-Ի ԽՍՀՄԸ
ԸՅՈՒՄՆԵՐԻ ՈՒ ՊԸՅՊԸՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԵՆՈՐԸՆԵ Ե

My

Կ. Ա. ԺԴԱՆՈՎ

ՀԱԿԱԲԻՄԻԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՄԵՆԱՀԱՍԱՐԱԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

[REDACTED]

Թարգ. Պ. ԱԹԱՅԱՆ

ՀԱՅԿԱՆ ԻՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՐԵՎԱՆ 1931
ՀՍԽՀ - ՍՍՐՄ
ԱՄ. Ա. ՄԱՍՆԻԿՅԱՆ
Ա. ՄԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ԱՄԵՆՔԸ ՊԵՏՔ Ե ԿԱՐՈՂԱՆԱՆ ԹՈՒՆԱՎՈՐՈՂ
ՆՅՈՒԹԵՐԻՑ ԻՐԵՆՔ ՊԱՇՏՊԱՆՎԵԼ

Խորհրդային Միության արտաքին քաղաքականու-
թյունը նրա հենց լեռնան գալու սկզբից լեզել ե խա-
ղաղության քաղաքականություն:

Վերջին ժամանակները զինաթափման ժնևի կոն-
ֆերանսում, 1928 թ. գարնանը, մեր ներկայացուցիչներն
իրենց լեռնությունում պարզ ապացուցեցին ալդ քաղա-
քականության վերաբերյալ մեր անկեղծությունը,
կոնկրետ առաջարկ անելով ընդհանուր աճհապաղ
զինաթափման մասին:

Մեր առաջարկը նույնիսկ չքննվեց կոնֆերանսում,
վորովհետև բանվորների ու գյուղացիների թշնամի-
ները չեն ուզում զինաթափ լինել: Նրանք նույնիսկ
մերժեցին մասնակի զինաթափման մասին մեր առա-
ջարկի քննությունը, վորը ներկայացված ե լեզել
ԽՍՀՄ-ի ներկայացուցիչների կողմից լիակատար զի-
նաթափման նախագծի մերժումից հետո:

Զինաթափման մասին միայն կեղծ Ֆրազներ ար-
տասանելով, կապիտալիստներն իսկապես պատերազ-
մի տենդալին պատրաստություն են տեսում: Բան-
վորների և գյուղացիների միլիոնները կտրված են ի-
րենց ընտանիքներից, ոգտակար աշխատանքից. վիթ-
խարի դրամական միջոցներ են ծախսվում զինված
ռեժեր պահելու համար. հաղաբավոր գիտնականներ

Հր. № 1505: Գրառեպվար № 6055 (բ) Տիրաժ 3000:
Գետերատի առաջին տպարան Վաղարշապատում
Պատվեր № 1691

աշխատում են պատերազմ մղելու նոր, ավելի անդ միջոցներ գտնելու համար, և այդ բոլորի պատճառն այն է, վոր կապիտալիստական հասարակութունն առանց պատերազմի չի կարող գոյութիւն ունենալ: Պատերազմը հարստացնում է կապիտալիստների դասակարգը և լայնացնում է նրանց համար շուկաները: Իսկ աշխատավոր ժողովրդին պատերազմը սնանկութիւն է բերում:

Խորհրդային Միութիւնը, վոր հաստատ պաշտպանում է բոլոր յերկրների աշխատավորների շահերը, կապիտալիստների դասակարգի համար սարսափելի ուժ է հանդիսանում, վորը խանգարում է նրանց կողմից աշխատավորների անպատիժ շահագործումը: Թշնամիները պատրաստ են ոգտագործել ամեն մի հարմար դեպք, ԽՍՀՄ-ն պատերազմի մեջ քաշելու: Բայց մենք պատերազմ չենք ուզում, մենք բոլոր միջոցներով կկռկենք պատերազմի դեմ:

Իսկ ինքն թշնամին կցակա՞նա մեզ վրա հարձակվել: մենք պետք է նրան վճռական դիմադրութիւն ցուցնենք: Մենք թույլ չենք տալ, վոր աշխատավորները արյունով ձեռք բերած Հոկտեմբերյան նվաճումները թշնամու կողմից կործանվեն կապիտալիստների դասակարգի հաճույքի համար:

Այդպիսի դիմադրութիւն կարելի է ցուցնալ միայն այն դեպքում, ինքն Խորհրդային Միութիւնը հենվի վոչ միայն Կարմիր բանակի ու տորմիդի մարտական հզորութեան վրա, այլև պատերազմի համար ամբողջ յերկրի պատրաստութեան վրա:

Խաղաղ քաղաքականութիւն վարելով հանդերձ, առանց ընդհանուր զինաթափման, մենք չենք կարող

մեր Կարմիր բանակը այժմ տները բաց թողնել, վորովհետև մենք չափազանց շատ թշնամիներ ունենք: Մենք մեր ուժերը պետք է ամրապնդենք, միաժամանակ ուշադրութիւն դարձնելով մեր թիկունքի վիճակի վրա:

Թիկունքին ուղղված սպառնալիքը հատկապես մեծ է, նկատի ունենալով ավիացիայի ու քիմիայի ժամանակակից ռազմական նշանակութիւնը: Ողային հակառակորդը կարող է մեր խորը թիկունքում ցած ձգել անագին քանակութեամբ պայթուցիկ ու թունավոր նյութեր:

Հակառակորդն ամենից առաջ կձգտի հարվածել թիկունքում յեղած ամենակարեւոր նպատակները՝ զորքերի կենտրոնացման տեղերը, արդունաբերական կենտրոնները, ռազմական պահեստները, յերկաթուղային կամուրջները, կայարանները և այլն, ընդ վորում այդպիսի ողային հարձակման ժամանակ քիմիական վտանգի կենթարկվեն վոչ միայն այդ քաղաքները, յերկաթուղային կայարանների և այլն բնակչութիւնը, այլ և նրանց շրջակայքի բնակչութիւնը:

Ճակատամերձ շերտում քիմիական հաճակման նույնիսկ վերերկրյա միջոցները կարող են սպառնալ բնակչութեանը, որինակ՝ գաղազկանային գրոհի ժամանակ, յերթ թունավոր գազերի ամպերը շարժվում են անընդհատ ծածկոցի ձևով, բաց թողնելու տեղից 15-20 և ավելի կիլոմետրի վրա:

Հուլս դնել, թե պատերազմը հայտարարելուն պես վտանգավոր շրջանների ամբողջ բնակչութիւնը կարող է բավարար չափով ապահովված լինել պետութեան կողմից հակաքիմիական պաշտպանութեան բոլոր միջոցներով, չի կարելի: Այդ պահանջներն այնքան մեծ կլինեն և այնպիսի մեծ ծախսեր կպահանջեն,

վոր վոչ մի պետութիւն հնարավորութիւն չի ունեւնալ այդ պահանջները բավարարել:

Այս դեպքում բնակչութեան պաշտպանութեան դուրս ծուծ մեծ ծառայութիւն կարող են մատուցանել հակաքիմիական պաշտպանութեան ամենահասարակ միջոցները: Առանց մեծ ծախքերի, մեղանից չուրաքանչյուր կարող ե պատրաստել այդ միջոցները առձեռն լեղած նյութերի ոգնութեամբ, և շատ դեպքերում բավական կլինեն մեր կյանքն ու մեր մերձավորների կյանքը անխուսափելի քիմիական վտանգից փրկելու համար:

Պաշտպանութեան այդ միջոցների ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութեան վրա լինք հենց հրավիրում ընթերցողի ուշադրութիւնը:

I. Թ. Ն.-ԻՑ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Քիմիական հարձակումից բնակչութեան պաշտպանութիւնը կարելի չե իրագործել.—1) հատուկ ապաստարանների կառուցման միջոցով, այդ ապաստարանների համար բնակելի շէնքերի ու նկուղների հարմարեցման միջոցով և, առհասարակ, այնպիսի միջոցների ոգնութեամբ, վորոնք թույլ են տալիս մարդկանց ամբողջ խմբակներին միասին պաշտպանել: Կանց ամբողջ խմբակներին միասին պաշտպանութիւնը, սովորաբար, կոչվում ե այդպիսի պաշտպանութիւնը, սովորաբար, կոչվում ե աշխարհի պաշտպանութիւնը (անձնական) պաշտպանութիւն: 2) անհատական (անձնական) պաշտպանութեան միջոցների ոգնութեամբ, վորոնք թույլ են տալիս պաշտպանել չուրաքանչյուր մարդուն առանձին. այդ միջոցներից հիմնականը այսպես կոչված հակազագն ե, վորը կոչված ե պաշտպանել մարդու

շնչառութեան գործարաններն ու աչքերը, նրանց վրա փասակար կերպով ներգործող «զագերից» (մարտական թունավորող նյութերից, կրճատ—Թ. Ն.):

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱԿԱԳԱՋԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հակազագը պատրաստելու համար, ամենից առաջ, իհարկե, պետք ե պարզ պատկերացում ունենալ գործարանային պայմաններում պատրաստած հակազագի կազմութեան մասին:

Յուրաքանչյուր աշխարհի հակազագ բաղկացած ե հետևյալ գլխավոր մասերից. 1) հակազագային տուփից, վորը լցվում ե ածուխի հատիկներով և այլ աչքայես կոչված կլանիչներով. սրանք ողը մաքրում են Թ. Ն. խառնուրդից. և 2) դեմքի դիմակ-կորդակից: Հակազագային տուփը սովորաբար պատրաստում են սպիտակ թիթեղից, վոր գործ ե ածվում կոնսերվի բանկաների, ներկերի, լաքերի բանկաների համար և այլն: Տուփը լինում ե կլոր կամ ձվաձև: Ձվաձև տուփն ալելի հարմար ե կրելու համար, այդ պատճառով ել ժամանակակից հակազագը հենց այդ ձևն ե ունենում: Ծավալի տեսակետից տուփերը բազմատեսակ են լինում, 250 խորանարդ սանտիմետրից մինչև 2 լիտր (այսինքն մեկ բաժակից մինչև 8 բաժակ): Միանգամայն հասկանալի չե, վոր քանի տուփի ծավալն ալելի մեծ ե, այնքան ալելի մեծ քանակութեամբ զանազան կլանողներ կարելի չե զնտողել նրա մեջ և հենց դրանով ել կարելի չե պաշտպանութիւն տալ Թ. Ն ից ալելի լերկար ժամանակ:

Հակազագային տուփի վերևի և ներքևի կա-

փարիչներում կան մի-մի կլոր ծակ (տես նկ. 1): Հակազգազը հագած ժամանակ շնչառության համար անհրաժեշտ ողը, Թ. Ն. հետ խառը, մտնում է հակազգազային տուփի մեջ ներքևի ծակի միջով: Ողը իր ճանապարհին հանդիպելով ածուխի հատիկներին և այլ կլանիչներին, անփնաս եղանակով, և Թ. Ն.-ից արդեն մաքրված մտնում է տուփի վերևի ծակի միջով դեմքի դիմակի տակ շնչառության համար:

Հակազգազային տուփը միանում է դեմքի դիմակի հետ կամ յերկար ծալքավոր ռետինե խողովակի միջոցով, կամ ուղղակի միանում է դիմակի բերանին: Ծալքավոր խողովակը գործադրվում է այն դեպքում, յերբ հակազգազային տուփը մեծ չափեր ու մեծ քաշ ունի, վորի պատճառով, դիմակին անմիջապես միացնելու ժամանակ աշխատելիս, կարող է խանգարելու խիստ սեղմել դեմքը, և բացի այդ, կարող է վտանգավոր լինել դիմակը գլխից քաշել-հանելու տեսակետից: Այդ պատճառով ավելի հարմար է տուփը կրել կողքին, կրծքին կամ միջքին հատուկ պայուսակի մեջ, իսկ տուփը դիմակի հետ միացնելու համար կիրառել ծալքավոր խողովակը:

Դիմակն ինքը, սովորաբար, պատրաստվում է կամ ամբողջովին ռետինից, կամ ռետինով խմած կտորից. իսկ չեթե այդպիսի նյութեր չկան, կարելի է այն պատրաստել գաղից անթափանց (որինակ՝ ձիթադեղով խմած) կաշվից կամ կտորից: Գոյություն ունեն յերկու տեսակի դիմակներ. 1) լրիվ դիմակ¹ (տ. նկ. 1) և 2) կիսադիմակ (տ. նկ. 2):

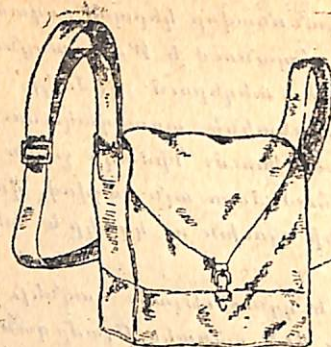
¹ Լրիվ դիմակը, վոր պատրաստված է բարակ կոկ ռետինից, հաճախ կոչվում է ռետինե կորպակ:

Լրիվ դիմակը հագնում են շատ հեշտ և արագ կերպով, և այդ դիմակը, կանոնավոր կերպով ոգտագործելիս, միանգամայն պահպանում է Թ. Ն. անցնելուց՝ դիմակի յերեսին կպած տեղերում: Դիմակը խորը հազցվում է գլխին և, ռետինի առաձգականության շնորհիվ, շատ լավ կպած է մնում: Դիմակի չափն ընտրում են գլխի չափի համեմատ այն հաշվով, վոր նա լավ կպած իր մեջ առնի գլուխն ու կզակը և ականջները ծածկի:

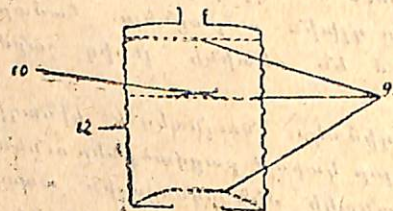
Կիսադիմակը պետք է զգուշութամբ հագնել, և մանավանդ անհրաժեշտ է մեծ քանակութամբ զանազան չափերի դիմակներից այնպիսին ընտրել, վորը ճիշտ համապատասխանում է տվյալ դեմքի չափին ու ձևվին: Կիսադիմակը գլխին ամրացնելու համար նրա յեզրերին կարում են ռետինե յերիզ շարժական ավզուկով:

Ինչպես լրիվ դիմակը, նույնպես և կիսադիմակն աչքերի դիմաց կլոր կտրած բացվածքներ ունեն, վորտեղ մետաղե շրջանակի մեջ ակնոցային ապակիներ են դրվում: Ապակիները քրտնելուց պահպանելու համար, սովորաբար, դիմակը գործածելուց առաջ, ապակիներին հատուկ պատրաստած խառնուրդ են քսում, կամ ժամանակ առ ժամանակ ապակիները սրբում են դիմակի վրա յեղած հատուկ հավելվածով, իսկ կիսադիմակի վրա՝ հատուկ կտորից կարած ծալքով (տ. նկ. 1 և 2):

Հակազգազը հագած շնչառության ժամանակ ողը հակազգազի տակ պիտի մտնի միմիայն հակազգազային տուփի մեջ յեղած կլանիչները շերտերն անցնելուց հետո: Արտաշնչման ժամանակ ողը դուրս է գալիս ժա-

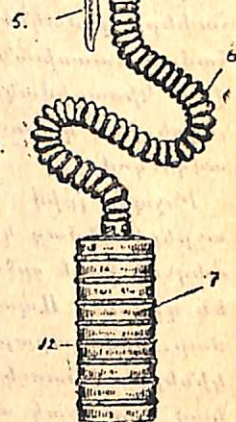
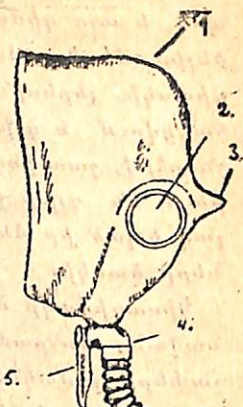
ՀԱՎԱԳԱՐԸ ՊԱՅՈՒՍԱԿԻ ՄԵՋ

ՀԱՎԱԳԱՐԻ ՏՈՒՓԻ ԿՏՐՎԱԾԸ

ՀԱՎԱԳԱՐԻ ՏՈՒՓԻ ՏԵՍՔԸ ՆԵՐՔԵՎԻՋ

ՀԱՎԱԳԱՐԸ ԱՌԱՋ ՊԱՅՈՒՍԱԿԻ

Նկար 1. Հակազագ ՊՏ-Ը

1—կորդակ—դիմակ, 2—ակնոցներ, 3—մատանման հավելված,
ապակիները սրբելու համար, 4—մետաղից թափած նախափողակ,
5—արտաշնչման կափույր շրջանակի մեջ, 6—ծալքավոր խողովակ,
7—հակազագային տուփ, 8—պայուսակ, 9—ցանց, 10—զսպանակ,
11—արտաշնչման կափույր—լցան, 12—ծալքեր տուփի վրա

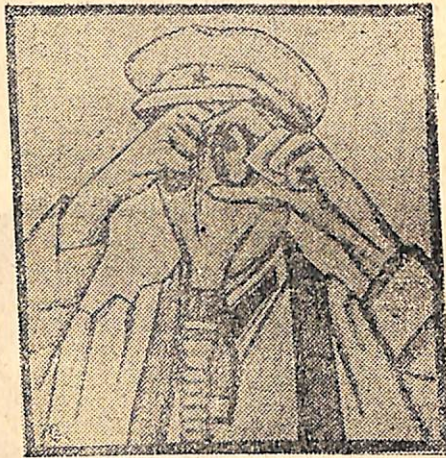
մանակներից հակազագերում հատուկ արտաշնչման
համար նշանակված ռետինե կափույրի միջով, վոր

Նկ. 2. Անգլիական հակազագ

ա—Հակազագային տուփ, Ե—բաժանմունք դիմակի համար,
Բ—ծալք ակնոցները սրբելու համար

պատրաստվում է, սովորաբար, դիմակի տակին: Վոր-
պեսզի արտաշնչվող ողն այդ դեպքում չանցնի տու-
փի միջով, նրա ներքևի բացվածքի մեջ կառուցում
են ներշնչման կափուլը, ուստի՛ն թանթի ձևով, վորն
ամրացվում է մետաղե, ծակեր ունեցող խցանին.
ներշնչելու ժամանակ ծակերը բացվում են, իսկ ար-
տաշնչելու ժամանակ ծածկվում են այդ ուստի՛ն թան-
թով:

Նկ. 3. Հակադաղը հագած կողակի ակնոցները սրբելը.

Այսպիսով, յեթե հակադաղում արտաշնչման և ներ-
շնչման կափուլներ չկան, ողը դուրս գալու ժամա-
նակ անցնում է հակադաղային տուփի միջով: Ար-
տաշնչվող ողը, մեծ քանակությամբ ջուր և ածխած-
թու ունենալով, կլանիչների հետ շփվելիս, նրանց

փչացնում է: Բացի այդ, այդ փչացած ողի մի մասը
մնում է դիմակի տակին ու տուփի մեջ, վորի պատ-
ճառով, նորից ներշնչու ժամանակ, ֆագած մասը
խառնվում է ներս մտնող թարմ ողի հետ: Ստացվում
է այն, վոր ամեն մի նոր ներշնչման ժամանակ ներս
մտնող ողը ել ավելի չէ կեղտոտվում ֆագած ողով և
վերջիվերջո այդպիսի հակադաղը հագած շունչ քա-
շելը դժվարանում է:

Կափուլներին առկայությունը խոշոր չափով հեշ-
տացնում է հակադաղը հագած մնալը, վորովհետև
այդպիսի կաղմության ժամանակ ներշնչվող և ար-
տաշնչվող ողը գրեթե չեն խառնվում: Բայց արտաշնչ-
ման կափուլը ուշադիր վերաբերմունք է պահան-
ջում դեպի իրեն և, յեթե վատ է պատրաստված և
վատ է պահպանվում, շատ հաճախ պատճառ է դառ-
նում թ. Ն. անմիջապես դիմակի տակ թափանցելուն

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ ՀԱԿԱԳԱԶԸ

ա) Հակադաղային տուփ պատրաստելը

Հակադաղը ձեռքի տակ լեղած նյութերից պատրաս-
տելը ընդհանուր առմամբ դժվար չէ, բայց պետք է
առաջուց առել, վոր ինքնագործ հակադաղը պակաս
հուսալի կլինի, քան այն հակադաղը, վորը պատ-
րաստված է գործարանային պլանաներում, և վորը,
որինակ, կարելի չէ ձեռք բերել Պաշլ-ավիաքիմի հայ-
թայթման բաժնի խանութներում:

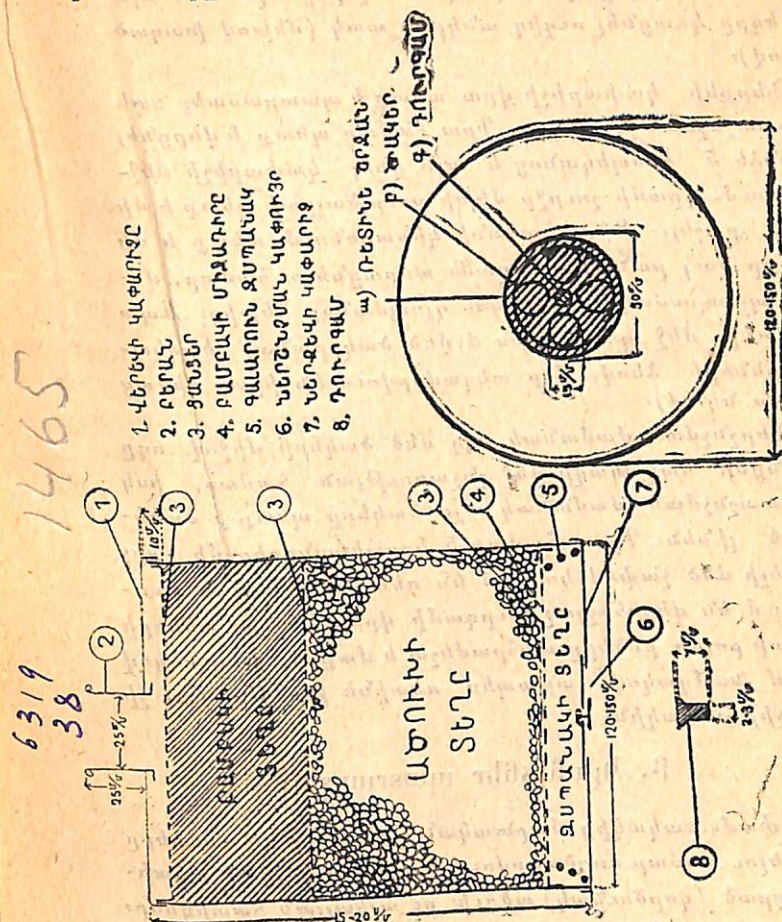
Ամենից առաջ հակադաղային տուփի համար պետք
է թիթեղի բանկա գտնել: Ավելի լավ է վերցնել կլոր
բանկա 6—8 բաժականոց, սպիտակ թիթեղից, որի-

նակ, կոնսերվի բանկա: Յեթե ձեռքի տակ այդպիսի բանկա չլինի, կարելի չե պատրաստել լեղած բարակ յերկաթից: Բանկան պետք է լավ մաքրել ժանգից և լավ զոդել: Բանկայի հատակում հատիչով կամ մի այլ գործիքով պետք է մի կլոր ծակ բանալ, մոտ 25 մ/մ տրամագծով (մոտավորապես պղնձե 2 կոպեկանոցի չափ): Այս բացած ծակի չափի համեմատ պետք է մի փողակ գտնել, 20 մ/մ բարձրությամբ, և այդ ծակի մեջ լավ զոդել: Այդ փողակը մեղ համար կծառայի իբրև բերան կորդակն ամրացնելու համար:

Դրանից հետո պետք է մի քանի փոքր կտոր թիթեղ գտնել ցանցեր պատրաստելու համար. առանց այդ ցանցերի թ. Ն. կլանիչները, տուփի մեջ դնելիս, կարող են դուրս թափվել: Պետք է յերեք ցանց պատրաստել: Մեր տուփի ներքին տրամագիծը չափելով և նրան 20 մ/մ ավելացնելով, այդ չափով յերեք շրջան ենք կտրում. սրանց յեզրերը պետք է կռացնել ուղիղ անկյան տակ այնպես, վոր փոքրիկ, վոչ խորը թասի նմանութուն ստացվի, յեզրերի բարձրութունը 10 մ/մ (տ. նկ. 4):

Այս պետք է յերկու դոլմանոց մեխ վերցնել և կտրած յուրաքանչյուր թանթի վրա 150—200 փոքրիկ ծակ բանալ: Բացի ցանցերից հարկավոր կլինի նաև մեկ կլոր զսպանակ և մեկ կափարիչ մեջտեղում մի բացվածքով: Զսպանակն ավելի լավ է պատրաստել պողպատե (կամ մատրացի) լարից, 2,5-ից մինչև 3,0 մ/մ հաստությամբ: Լարը կռացնում ենք գալարի ձևով այնպես, վոր նրա փոքր շրջանն ունենա 80—100 մ/մ տրամագիծ, իսկ մեծը հավասար լինի տուփի ներքին տրամագծին:

Տուփի ներքեի կափարիչը պատրաստվում է այսպես. տուփը դնում են թիթեղի մի կտորի վրա և մե-

Նկ. 4. Ինքնագործ հակադադարի տուփի կտրվածքը

խի սուր ծալրով գծում են տուփի չափը: Կտրելու ժամանակ այդ չափին պետք է ավելացնել 5—10 մ/մ և չեզրը կռացնել ուղիղ անկյան տակ (մեխով խազած գծով):

Ներքևի կափարիչի վրա պետք է պատրաստել նաև արտաշնչման կափուկը: Դրա համար պետք է վերցնել պղնձե 5 կոոպեկանոց և այն դնել կափարիչի մեջտեղում. դրամի շուրջը մեխի սուր ծալրով պետք է մի փոքր ծակ բանալ դուրսից ամրացնելու համար, վորը պատրաստվում է յերկու դյույմանոց մեխից: Այս շրջանի մեջ պետք է ևս 4 մեծ ծակ բանալ ծաղկատերևների ձևով, վոր տեղավորվում են իրար դիմաց (տես նկ. 4):

Ներշնչման ժամանակ այդ մեծ ծակերի միջով ողբ կանցնի հակադադի մեջ շնչառության համար, իսկ արտաշնչման ժամանակ այդ ծակերը պետք է ծածկված լինեն: Դրա համար 5 կոոպեկանոցից մի քիչ ավելի մեծ չափով կտրում են ռետինե շրջան ու հագցնում են վերոհիշյալ դուրսգամի վրա: Ծակած տեղերի մոտի բոլոր քեծերը անհրաժեշտ է մաքրել խաբտոցով կամ նաժդակով, ալլապես ռետինե թանթը լավ չի կպչիլ հատակին:

Բ. Կլանիչներ պատրաստելը

Ժամանակակից մարտական հակադադերի տուփերը լցնելու համար գործադրվում է այսպես կոչված ակտիվացրած (գործունակ) ածուխ ու ակալյան հատիկներ: Ակտիվացրած ածուխը պատրաստվում է մեծ մասամբ վողորենու (սովորական սամավարի) ածուխից, ա-

ծուխը թրծում են հատուկ փակ թորամաններում (առանց ող ներս թողնելու) բարձր ջերմաստիճանի տաքությամբ, ժամանակ առ ժամանակ կեծ (տաք) շոգի ներս թողնելով: Այդպիսի մշակման (ակտիվացման) գլխավոր նպատակն է՝ ավելացնել ածուխի ծակոտկենությունը, վորի շնորհիվ ածուխը, նույնպես և փոքրի շատե բոլոր այն մարմինները, վորոնք մեծ ծակոտկենություն ունեն (որինակ՝ պեմզան (չեչաքարը)՝ տուֆը, մամուռը, թեյը և այլն) ընդունակ են իրենց մեջ կլանել ողի հետ խառնված թունավորող նյութերը, ալլալիսի կլանիչների միջով թունավորած ողի անցնելու ժամանակ: Ածուխի հենց այդ հատկությունների վրա չի հիմնված խմելու ջրման ջուրը յուղից և դառազան հոտերից մաքրելու չեղանակը: Հաճախ չեղման ջուրը պատրաստվում է թուջի ամանում կամ կաթսայիկի մեջ, վորոնց մեջ դրանից առաջ վորևե մսի սուսկ են չեփել և լավ չեն լվացել: Ջրի մեջ կան յուղի շրջաններ, մսի հոտ և այլն: Դրանցից ազատվելու համար, սովորաբար, ջրի մեջ մի քանի կտոր ածուխ են դրում, ջուրը մաքրվում է և խմելու համար միանգամայն պիտանի յե դառնում, վորովհետև ամբողջ յուղն ու հոտը կլանվել են ջրի մեջ գցած ածուխի կտորներով:

Ակտիվացրած ածուխը կարող ենք պատրաստել և մենք ինքներս, ճիշտ է, մի քիչ ցածր վորակով: Դրա համար սամավարի ածուխից ընտրում են ալլալիսի կտորներ, վորոնք կտրելու տեղում մախմուրի գույն ունեն: Յեթե ալլալիսի նոր կտրած ածուխը լեզվի ծալրին դնենք, պարզ կերպով զգալի կլինի, վոր ածուխը ծծելով կպչում է լեզվին: Ընտրած կտորները

մւորճի կամ փայտի ոգնությամբ փշրում են մանր հատիկների 2-ից մինչև 4 մ/մ մեծությամբ։ Ածուխը մաղելով և զտելով մանրունքից ու փոշուց (որինակ՝ արդեն պատրաստած ցանցերի ոգնությամբ), պետք է քաշել 350—400 գրամ ու ածել բարակ ամանի կամ վորակե թիթեղյա բանկայի մեջ, լավ ծածկվող կափարիչով։

Կափարիչը ծածկելով, ամանն ածուխով լի պետք է դնել պրիմուսի կամ կրակարանի ուժեղ կրակի վրա 2—4 ժամվա ընթացքում։ Ածուխը՝ շիկացնելուց հետո, թափում են մի ուրիշ ջրով լի ամանի մեջ և թողնում են 5—10 րոպե խառնելով։ Ապա ածուխը հանում են և դարձյալ ածում են առաջին ամանի մեջ և պրիմուսի (կրակարանի) վրա նորից են շիկացնում 1½—2 ժամ։ Այդ կրկնակի գործողութունը անհրաժեշտ է կատարել 3—4 անգամ։ Շիկացնել պետք է զգուշությամբ, վորպեսզի առաջին՝ պրիմուսը չափից դուրս չտաքանա և չերկրորդ՝ բանկայի մեջ մնացած ածուխի փոշին չբռնկի։ Պրիմուսը պետք է ժամանակ առ ժամանակ սառցնել թաց լաթով։ Ամանը ծածկող կափարիչը պետք է չերբեմն քիչ բաց անել, վորպեսզի հալաքված շոգին կարողանա ազատ չելք ունենալ։

Այսպես շիկացրած ածուխը պետք է պաղեցնել, առանց բանկայից թափելու։ Պաղեցման ժամանակ անհրաժեշտ է կափարիչն ամանին կպած տեղերում մնացած արանքները կավով ծեփել, վորովհետև կարևոր է, վոր պաղեցման ժամանակ բանկայի մեջ ող և թացութուն չմտնի։ Յերբ ածուխը վերջնականապես պաղում է, նրան պետք է նորից մաղել ու փոշուց զտել և սկսել հակապազային տուփի լցնելը։

Գ. Տուփը լցնելը

Տուփի մեջ ածուխը լցնելուց առաջ, վերցնում ենք մեր պատրաստած ցանցերից մեկը և դնում ենք նրան տուփի մեջ այնպես, վոր տուփի վերևի կափարիչի և ցանցի միջև մոտ 10 մ/մ ազատ տաքածութուն մնա (տ. նկ. 4)։ Ցանցի չեղըը, վոր կռացրած է ուղիղ անկյան չափով, հենց թույլ է տալիս այդ արանքը պահպանելու։ Այս վերցնում ենք 20—40 գր, նալած տուփի չափերին, բամբակ (բամբակը կարելի է փոխարինել բարակ բրդով, կանեփով կամ մամուռով)։ Բամբակը դնում են տուփի մեջ լավ սանրելուց հետո։ Վորպեսզի բամբակը տուփի պատերին լավ կպչի, ցանկալի է բամբակը լցնելուց առաջ տուփի պատերը միջիջ լաք քսել կամ արաբական խեժ, հյուսնի սոսինձ և այլն։ Բամբակը տեղավորելուց հետո պետք է դնել չերկրորդ ցանցը¹։

Այդ ցանցը պիտի միջիջ սեղմի բամբակը։ Այդպիսի դրությամբ ցանցի չեղերը պետք է զոգել տուփի պատերի հետ։ Բամբակի շերտը տուփի մեջ դնում են այն նպատակով, վոր՝ 1) թույլ չտա ածուխի փոշուն անցնել մարդու թոքերի մեջ և 2) կասեցնի ծխանման թ. ն., վորոնք ամբողջովին չեն կլանվում ածուխի կողմից։

Բամբակը լցնելու ժամանակ պետք է նկատի ունենալ, վոր մեծ և պինդ սեղմած բամբակի շերտը շատ դժվարացնում է տուփի միջով շնչառութունը։

Յերկրորդ ցանցն ամրացնելուց հետո, ածուխը քիչ-
¹ Այդ ցանցն ավելի լավ է պատրաստել ցածր չեղերով, վորոնք պիտի ամուր հենվեն տուփի պատերին։

քիչ լցնում ենք տուփի մեջ, տուփի պատերին թեթև խփելով և ածուխը նստեցնելով փայտե թակով: Ածուխը պետք է լցնել առնվազն 150—200 գր., գրեթե մինչև տուփի չեզրը, տեղ թողնելով միայն չերրորդ ցանցի և զսպանակի համար: Յերրորդ, ներքևի ցանցի վրա, տուփի մեջ աչն դնելուց առաջ, աչն կողմին, վորը դարձված է դեպի ածուխը, պետք է դնել մի բարակ շերտ բամբակ կամ թանձիֆ, ածուխը արորվելուց և տեղահան լինելուց պահպանելու համար: Հատակը՝ զողելու ժամանակ զսպանակը պետք է սեղմել մինչև դեմ առնելը. դրա համար հարկ է լինում զողումը կատարել հատակը տուփին միքիչ սեղմած դրությամբ:

Վերջնականապես լցրած և զողած տուփը պետք է անպայման ստուգել հերմետիկություն տեսակետից, այսինքն պետք է պարզել, արդյոք ողջ չի մտնում հակազադի տուփի մեջ, բացի ներքևի ծակից: Դրա համար փոքր թասի մեջ սապնաջուր են պատրաստում: Այդ ջրի մեջ թրջած վրձինով կամ լաթով թրջում են տուփի ամբողջ մակերևույթը: Ապա ներքևի ծակը ծածկելով խցանով կամ ձեռքի ամբիով, բերանով ողջ ուժեղ կերպով ներս են փչում վերևի ծակի միջով: Յեթե տուփը վորևե տեղում թեկուզ ամենաչնչին ծակեր ունենա, այդպիսի տեղերում կգոյանան սապնի փամփուռներ, վորը հեշտ կարելի չեն նկատել: Այդ բոլոր տեղերը պետք է նշանակել, զողել և նորից ստուգել հերմետիկության տեսակետից: Այդ վերջացնելուց հետո, մենք կարող ենք

¹ Պետք է հիշել, վոր նախքան տուփի հատակը (ներշնչման կափույրի ծակերով և դուրգամով) զողելը, անհրաժեշտ է ամենից առաջ զուրգամի վրա հագցնել ռետինե կլոր թանթը:

ասել, վոր հակազադի հիմքը—հակազադային տուփը—պատրաստ ե: Այդ տուփը կարող է պաշտպանել մեզ համարյա թե բոլոր հայտնի Թ. Ն-ից սովորական դաշտային կենտրոնացման ժամանակ, որինակ՝ քլորից, ֆոսգենից, քլորպիկրինից, իպրիտից և լուրիզիտից մեկ-յեկու ժամվա ընթացքում:

Ինչպես վերևում հիշված եր, ժամանակակից հակազադերում, բացի ածուխից, հակազադային տուփի մեջ մտցնում են ալկալային հատիկներ, վորոնք մեծ մասմբ բաղկացած են մարած կրից, կիդիչ (կաուստիկ) սոդայից և մարգանաթթու կալիումից: Այդ կլանիչները պատրաստելը նույնպես դժվար չե, բայց մենք կարող ենք առանց դրանց ել յուրա գնալ, վորովհետև մարտական հակազադերի մեջ այդ կլանիչները մտցնելը նկատի չեն ունենում պաշտպանել գլխավորապես աչն-պիսի Թ. Ն. մեծ կենտրոնացումից, վորոնց կիրառումը կարող է, սովորաբար, տեղի ունենալ միայն ճակատային պարագայում: Խորը թիկունքում մեծ կենտրոնացում ստեղծելը շատ դժվար է, ուստի միանգամայն բավական է, յեթե մենք սահմանափակվենք միայն ածուխով:

Դ. Հակազադի կորդակ-դիմակի յեվ այլ մանրամասնությունների կառուցումը

Բացի հակազադային տուփից, ժամանակակից հակազադերում մենք ունենք՝ կորդակ, միացնող նախափողակ արտաշնչման կափույրով և ծալքավոր խողովակ: Այդ առարկաներն ավելի լավ է պատրաստել գրենել Պաշը-ավիաքիմի հայթայթման բաժնի խանութին:

րում, վորովհետեւ դրանց պատրաստելու համար պահանջվում են այնպիսի նյութեր, վորոնք բաղականին հազվագյուտ դեպքերում են պատահում տնային պիտուկներին մեջ: Այդ առարկաները թանգ չեն և կանոնավոր խնամելու դեպքում կարող են ծառայել մի քանի տարի: Իսկ հակադադային տուփը, վորը բաղականին արագ ե շարքից դուրս գալիս, մենք կարող ենք պատրաստել ինքներս, տուփը նորով փոխարինելով կամ հին տուփը Թ. Ն. նոր կլանիչներով լրցանելով:

Ինքնագործ կորգակ պատրաստելու համար, անհրաժեշտ և ունենալ ռետինով խմած մի կտոր (որինակ, անջրանցիկ վերարկվի կտոր), կամ գազից անթափանց վորեւ կտոր, կամ ձիթադեղով խմած կաշի: Յնթե կորգակի կտորը շատ բարակ լինի, այդ դեպքում ավելի լավ ե կտորը հաստացնել չերկուսն իրար կպցնելով:

Կորգակի կաղապարը (շաբլոնը), համաձայն նկ. 5-ի պատրաստելուց հետո, մեր կտորը կտրում ենք այդ կաղապարի համաձայն և հետո բացվածքներ ենք կրտում ակնոցային ապակիների համար¹: Ակնոցային ապակիները ցանկալի յե ունենալ կլոր տեսակը 60—80 մ/մ տրամագծով: Ակնոցային բացվածքների չեզերերը ներսի կողմից ռետինե սոսինձ քսելով, պետք ե

¹ Նայած դեմքի չափերին ու ձևին, նկար 5-ի վրա ցույց տված կաղապարը կարելի յե փոփոխել դեպի այս կամ այն կողմը, ըստ վորում նախքան կտորի ձևելն սկսելը, պետք ե կաղապարը ըստ ուղեղի, դրա համար պետք ե կտրոնների կպցնելու տեղերն իրար միացնել, հագնել դեմքի վրա և բոլոր թերությունները նշանակել:

ապակիները դնել ու սեղմել նրանց վորեւ ծանր առարկայով: Ապա նույն կտորից, վորից պատրաստված ե դիմակը, պետք ե չերկու ողակ կտրել: Ողակի ներսի տրամագիծը պետք ե հավասար լինի դիմակի վրա կտրած բացվածքին, իսկ դրսի տրամագիծը պետք ե 10—15 մ/մ ավելի մեծ լինի, քան ակնոցային ապակու տրամագիծը: Ողակները կպցնում ենք ապակիների վրալից, հետեւելով, վոր ապակին ամենահուսալի կերպով կպչի դիմակին և ողակին: Սոսինձը չորանալուց հետո, կպցնում ենք դիմակի մասերը: Դիմակը կպցնելիս, նրա այն յեղրերին, վորոնք նկարի վրա նշանակված են դժիկներով, պետք ե ռետինի սոսինձ քսել, ըստ վորում դիմակի մի կեսի յեղրին սոսինձը պետք ե քսել դրսի կողմից, իսկ մյուսը—ընդհակառակը՝ ներսի կողմից: Սոսինձ քսած յեղրերը պետք ե մեկը մյուսի վրա դնել և մատներով հարթել մինչև ամուր կպչելը: Կպցրած տեղերն ամրացնելու համար անհրաժեշտ և ինչպես դրսի, նույնպես և ներսի կողմերից կպցնել դարձյալ մի նեղ (մոտ 15 մ/մ) շերտ նույն դիմակի կտորից:

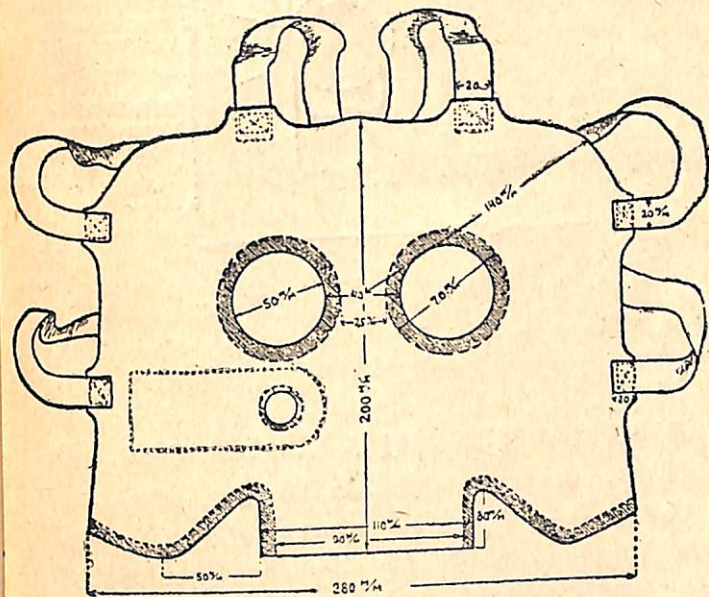
Ապա կպցրած դիմակին պետք ե կապիչներ ամրացնել: Կապիչները կարելի յե պատրաստել կամ հասարակ յերիզից, կամ ռետինե ժապավենից, վոր գործ ե անվում գուլպակալի համար: Դիմակը հագնելիս հասարակ կապիչները պետք ե կապել ծոծրակին, իսկ ռետինե կապիչներն ուղղակի հագցնում են գլխի վրա: Յերկու տեսակի կապիչներն ել պետք ե նախապես հարմարեցրած լինեն տվյալ անձնավորության գլխի համեմատ, ինչպես նրանց չերկարության, նույնպես և նրանց կպցնելու տեղերի տեսակետից:

Պատրաստած դիմակն իրեն բերանով հագցվում է տուփի բերանի վրա. այդ ժամանակ պետք է հետևել, վոր հագցնելու ժամանակ կտորի կպցրած տեղերը չբացվեն: Հագցրած նախափողակն ամրացվում է տուփի բերանի վրա կակուղ չերկաթալարով կամ յուղած ամուր լարանով (շպագատով):

Առաջին հալացքից թվում է, թե ամենից հեշտը արտաշնչման կափուլը պատրաստելն է. բայց պետք է հիշել, վոր այստեղ պետք է հատկապես բարեխիղճ լինել, վորովհետև կափուլի պատերը կպցնելու ժամանակ ամենափոքր անփութության հետևանքով կափուլը գործադրության համար անպետք է դառնում. կամ ներշնչման ժամանակ մեծ քանակությամբ թուփնալորված ոդ կանցնի կափուլի միջով, կամ արտաշնչման ժամանակ կափուլը մեծ դիմադրություն ցույց կտա, այսինքն նրա միջով ոդը դժվարությամբ կանցնի դեպի դուրս: Կափուլը սովորաբար պատրաստում են կոկ բարակ ռետինից տոպրակի ձևով: Տոպրակի չերիք կողմը սոսինձով կպցրած են, իսկ մի կողմը կպցրած չեն: Բացի այդ, նրա կողմերից մեկի վրա մի կլոր ծակ են կտրում 12—15 մ/մ: Կափուլը կպցնում են դիմակին ակնոցային ապակիներից մի քիչ ցածր: Դիմակի և կափուլի վրայի ծակերը պետք է հավասար մեծություն ունենան և սոսինձով կպցնելու ժամանակ ճիշտ հարմադրվեն (նկ. 6): Ցանկալի չեն կափուլը դիմակին կպցնելու տեղերն ամրացնել վորևե մետաղե կապով:

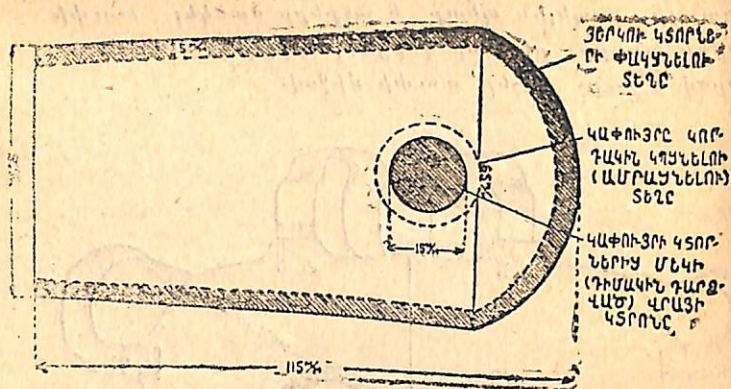
Յեթն վորևե պատճառով կորդակը գնել կամ պատրաստել հնարավոր չի լինի, ծալրահեղ դեպքում կարելի չեն առանց դբան ել յուրա գնալ: Այդ դեպքում

վտանգի ըոպելին պետք է աչքերը ծածկել, տուփի վերևի անցքը բերանը վերցնել, քիթը սեղմել մատներով և շունչ քաշել տուփի միջով:

Նկ. 5. Կիսադիմակի (ինքնադործ) գծանկարը (կաղապարը):

Յեթն հնարավոր է ծալքավոր խողովակ գնել, նրա մի ծայրը պետք է ամրացնել հակազդային տուփի վերևի անցքին, իսկ մյուսը՝ դիմակի բերանին կակուղ չերկաթալարով կամ կպրած բարակ թուղով: Խողովակի ու դիմակի բերանի միացման տեղից խողովակի պատերը անկումից պահպանելու համար, ան-

Նկ. 6. Արտաշնչման կալույթի գծանկարը

հրաժեշտ և փոքրիկ (5—7 սմ չերկարություն) թիթեղյա փողակ պատրաստել և դնել ծալքավոր խողովակի ծայրին ներսի կողմից:

ՀԱԿԱԳԱՋԵՐՈՎ ՈԳՏՎԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Հակազազը պահելու և տեղափոխելու հարմարություն համար պետք է դնել պայուսակի մեջ, վոր պատրաստվում է տոպրակի ձևով առձեռն նյութից (բրեզենտից, պարկի (մեշկի) կտորից և այլն): Տոպրակը պետք է ունենա քսակի կապիչ և լերիզ՝ նրան կողքին կրելու համար:

Հակազազը ամենահարմարն է կրել ձախ կողքին, փոկն անցկացնելով աջ ուսի վրայով: Փոկի յերկարությունը պետք է հարմարեցնել հասակի համեմատ:

Ծալքավոր խողովակ ունեցող հակազազը հազնելիս, հակազազը պայուսակից չի հանվում: Հակազազը պայուսակի մեջ կողքին կամ կրծքի վրա կրելու յեղանակը կախված է խողովակի յերկարությունից:

Տուփը դնում են պայուսակի մեջ այնպես, վոր հակազազը հազնելիս, ուետինն կորդակի կամ դիմակի բացվածքը դարձված լինի դեպի դեմքի կողմը:

Հակազազը, այսպես կոչված «պատրաստ» դրությամբ, կրելու ժամանակ, պայուսակը պետք է բաց լինի ու տեղափոխած լինի դեպի կուրծքը: Հակազազը հազնելիս, ամենից առաջ պետք է գլխարկը գլխից վերցնել, ապա պետք է հակազազը պայուսակից հանել և գլխին հագցնել: Հազնելիս կորդակը կամ կիսադիմակը այնպես պետք է բռնել, վոր բուրձ մատերը դարձրած լինեն դեպի ներս ու դուրս, իսկ մնացած մատերը լինեն կորդակի կամ կիսադիմակի ներսում: Սկզբում պետք է կորդակի մեջ կզակը դնել, իսկ հետո զգուշաբար գլխին հագցնել կորդակի ծոծրակային մասը կամ կիսադիմակի կապիչները: Յեթե ակնոցները միանգամից չեն ընկնում աչքերի դիմաց կամ ակնոցներն ու կորդակը հուպ են տալիս, այդ դեպքում գլխարկը դնելուց առաջ պետք է զգուշությամբ ուղղել կորդակը կամ կիսադիմակը:

Հակազազը պետք է արագ հազնել 10 վայրկյանի ընթացքում: Հազնելու արագությունը կարելի չէ հասնել մշտապես մարզանքներ կատարելու միջոցով: Հակազազը հագած շնչառությունն սկզբում մի քիչ դժվար է թվում, իսկ հետո 5—10 վարժությունից հետո դժվարությունն աստիճանաբար անհետանում է: Պետք է շունչ քաշել խորը, հանգիստ և, ըստ հնարավորին, քթով:

Ապակիները քրտնելու ժամանակ, նրանց պետք է սրբել, որինակ՝ ծախու կորդակներում լեղած հավելվածով: Յեթե հավելված կամ կիսադիմակում հատույ

ծալք չկա, այդ դեպքում ոգտակար ե, ապակիների քրտնեկուց խոստափելու համար, դիմակը հագնելուց առաջ, ապակիները թքով թրջել (լիզել):

Արտաշնչման կափուլը ուժեղ սառնամանիքների ժամանակ սառչելուց պահպանելու համար, պետք է կափուլը կտրվածքների արանքը 2—3 կաթիլ գլիցերին ներս թողնել և զգուշաբար մատնեիով տրորել:

ՀԱԿԱԳԱՋԵՐԸ ՊԱՆԵԼՈՒ ՅԵՎ ԽՆԱՄԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆԵՐԸ

Հակազգը գործածելուց հետո ամեն անգամ անհրաժեշտ է կորդակը զգուշաբար սրբել չոր լաթով ու չորացնել: Դրա համար կորդակը պետք է շուռ տալ մյուս լերեսը դեպի վեր:

Բացի այդ, ուժեղ փչելով, հեռացվում է ջուրը արտաշնչման կափուլից:

Հակազգը պետք է պահել չոր սենյակում, բայց վոչ վառարանի մոտ, վորովհետև հակազգի ուտինե մասերը տաքությունից արագ փչանում են:

Հակազգը պետք է պահպանել զանազան հարվածներից ու հրումներից, նույնպես և նրա մեջ փոշի, կեղտ և այլն ընկնելուց:

Ամենալավն է հակազգը պաշտպանելի մեջ դրած մեխից կախել սենյակի միջնատի վրա:

Պահելու ժամանակ տուփի խնայես ներքևի, նույնպես վերևի բացվածքները պետք է ծածկած պահել, վորպեսզի ողի միջի խոնավությունը չփչացնի տուփի միջի իրերը: Այդ սովորաբար կատարվում է հետևյալ կերպ. տուփի բերանը փակվում է խցանով, իսկ ներքևի բացվածքի վրա մի կտոր թուղթ են կպցնում

(մոմաթուղթ). հակազգով ոգտվելիս, ամենից առաջ պոկում են այդ թուղթը, ապա հանում են խցանը և հագնում են հակազգը:

Շնչառության ուղիները Թ.Ն.-ից պաշտպանելու համար, վերոհիշյալ անհատական միջոցներից զատ, բացառիկ դեպքերում կարելի չե ոգտվել նույնպես սովորական թեյամանով, վորը մինչև չեզրը լցվում է ալտիվացրած ածուխով: Քիթը սեղմելով և աչքերը փակելով, թեյամանի քիթը պետք է բերանն առնել և շունչ քաշել թեյամանի միջով: Իհարկե, նրա միջով շունչ քաշելը մի քիչ դժվար է, բայց ոգտակար է նրանով ոգտվել մի քանի րոպելի ընթացքում, վորպեսզի առաջին հենց հնարավորության դեպքում, այդ փոխարինել հակազգով կամ անվտանգ տեղ դուրս գալ:

Իբրև կանոն, այս կամ այն յեղանակով պատրաստած յուրաքանչյուր հակազգն այնպայման պետք է ստուգել խուցի մեջ, վոր լցվում է Թ.Ն.-ով փոքր կենտրոնացումով: Ստուգումը կարող է կատարել անմիջապես հակազգը պատրաստող անձնավորությունն ինքը, բայց ավելի լավ է հակազգը տալ զննելու ավիաքիմիկատի հրահանգչին:

II. Թ.Ն.-ԻՑ ԿՈԼԵԿՏԻՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ՇԵՆՔԵՐԻ ՀԱՐՄԱՐԵՑՈՒՄԸ ԳԱՋԱՊԱՍՏԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Չնայած այն հանգամանքին, վոր լավ պատրաստած հակազգը հանդիսանում է իբրև ամենահարմար և ամենահուսալի միջոց Թ.Ն.-ից պաշտպանվելու հա-

մար, սակայն նրանով հաջող կերպով ոգտվել կարող են վոչ բոլորը: Որինակ, լերեխալի կամ հիվանդ թոքերով մարդու համար հակազազը կարող է անպետք լինել: Բացի այդ, ինչպես լերեխում է վերոհիշյալից, հակազազը պաշտպանում է միայն շնչառության ուղիներն ու աչքերը, իսկ Թ. Ն-ի պալարական ներգործութունից մաշկը պաշտպանելու համար պահանջվում է հատուկ պաշտպանական հագուստ կամ այլ հատուկ միջոցներ, վորոնք կարող են ձեռքի տակ չլինել:

Այստեղ մեծ ծառայութուն կարող է մատուցանել մեզ նկուղը, ներքնատունը կամ մի այլ շենք, վորը հարմարեցված է այսպես կոչված գաղապաստանի համար: Այս կամ այն շենքի ամենահստակ հարմարեցումը այդպիսի ապաստարանի համար նպատակ ունի թույլ չտալ դրսի թունավորված ողիին մտնելու այդ շենքի ներսը և այդպիսով նրա մեջ գտնվող մարդկանց պաշտպանել քիմիական հարձակման ժամանակ: Հավկառուցած գաղապաստանը կարող է պաշտպանել վոչ միայն բոլոր Թ. Ն.-ից, այլ և պահպանել վիրավորվելուց, որինակ՝ արկերի և ռումբերի բեկորներով:

Ամենահասարակ գաղապաստանով ոգտվելիս, պետք է նկատի ունենալ, վոր նրա մեջ գտնվող մարդիկ շունչ են քաշում նրա մեջ գտնվող ողի հաշվին: Ուստի, վորքան գաղապաստանի մեջ ավելի շատ մարդ է գտնվում, այնքան ավելի կարճ ժամանակ նրանք կարող են այնտեղ մնալ: Հաշված է, վոր մեկ մարդու համար մեկ ժամում հարկավոր է մոտավորապես 2 խորանարդ ող: Յեթե, որինակ, մեր նկուղն ունենա մոտ 3 մետր բարձրութուն, 2,5 մ. լայնութուն և 3 մ. լերկարու-

թյուն, այսինքն նրա ծավալը լինի 32,5 խ. մ., այդ դեպքում 11 մարդ կարող են հանգիստ մնալ գաղապաստանի համար հարմարեցված այդպիսի նկուղի մեջ մինչև 2 ժամ, իսկ 5 մարդը՝ մինչև 4—4,5 ժամ: Գաղապաստանի մեջ ողը կեղտոտելը ծխախոտ ծխելով, նավթի մեծ լամպաներ կամ շատ մոմեր վառելով, — ամենևին չի թույլատրվում:

Նկուղի կամ ներքնատան հարմարեցումը գաղապաստանի համար հատուկ դժվարութուններ չի ներկայացնում, վորովհետև այդ շենքերի պատերը լինում են խորը փորած գետնի մեջ: Անհրաժեշտ է ամբողջ ուղադրութունը կենտրոնացնել դռների և պատուհանների անցքերի վրա, առաստաղի և տանիքի վրա, այնպես վոր վոչ մի տեղ նույնիսկ ամենափոքր ծակ չմնա, վորոնց միջով կարող է անցնել թունավորած ողը գաղապաստանի ներսը:

Այսպես, որինակ՝ նկուղը գաղապաստանի համար հարմարեցնելու ժամանակ, նկուղի տանիքի վրա պետք է 20—30 սմ. հաստությամբ մի շերտ հող անել: Վերևի հարկից նկուղն իջնելու մուտքը պետք է կիպ ծածկվի, վորի համար դռնակի և շրջանակի շփման տեղերը պետք է լավ ռանդել ու մահուղով կամ թաղիքով պատել: Ներքնատան կամ նկուղի դռնն անհրաժեշտ է կավով, կրով ծեփելուց հետո, թաղիքով պատել այնպես, վոր թաղիքի ծայրերն անցնեն դռան շրջանակի վրայով: Դռնով նկուղի ներսը Թ. Ն.-ի մտնելը թույլ չտալու համար, մանավանդ գաղապաստան մտնելիս ու նրանից դուրս գալիս, քիմիական հարձակման ըրպեյին, նկուղի մուտքն անհրաժեշտ է լերկարացնել, նրան միջանցքի (նախասենյակի) ձևով շինել:

Միջանցքի պատերն ու առաստաղը պետք է պատել չոր մամուռով կամ ճիմով: Դրսի մուտքի դռան վրա պետք է մահուդից կամ վերմակից վարագույր կախել: Վարագույրը Թ. Ն.-ից անթափանց դարձնելու համար, նրան պետք է խխմել արևածաղկի կամ կտավատի յուղով ալնպես, վոր վարագույրի քաշը խխմելուց հետո ավելանա 2—3 անգամ:

Նկատի ունենալով, վոր դռների սովորական կառուցվածքը թույլ չի տալիս դռան անցքը կիպ փակել վարագույրով, վարագույրը դռան ավելի լավ կպչելու ու վարագույրով ոգտվելու հարմարություն համար, պետք է դռան դրսի կողմից տախտակե շրջանակ շինել՝ մի փոքր թեք դեպի դուռը. վարագույրի վրա պետք է մի քանի փայտե ձողիկ խփել, մեկը մյուսից 50 սմ վրա: Մեխերի գլուխների տակ պետք է ստվարաթղթից կամ կաշվից փոքրիկ կտորներ դնել և հետո լավ յուղել: Ձողիկները խփում են վարագույրի դրսի կողմից ու իջեցնելիս նրան կիպ սեղմում են թեք շրջանակին:

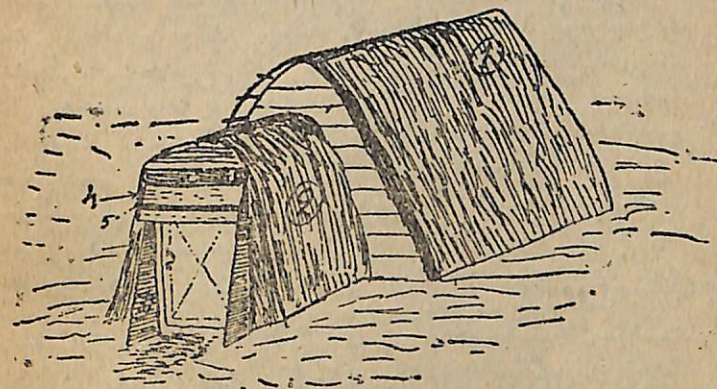
Գազապաստանի անգործություն ժամանակ վարագույրը գցում են գազապաստանի մուտքի վերևում հատուկ պատրաստած դարակի վրա:

Նկուղի տանիքն ու կողքի պատերը նույնպես պետք է ծածկել 25—35 սմ հաստությամբ հողի շերտով: Նկուղի նախասենյակում անհրաժեշտ է լերկու դուլլ ունենալ, մեկը ջրով լի, մյուսը դատարկ, մի կտոր սապոն ու մեկ լերեսուրբիչ, վորպեսզի լվացվելու հնարավորություն լինի Թ. Ն.-ով վնասվելու դեպքում:

Յեթե գազապաստանի համար տեղը հատկացված է ներքնատանը, ամենալավն է պատուհանները աղյուսով պատել և սվաղել: Իսկ լեթե ալդ վորևե պատ-

ճառով անել չի կարելի, պետք է շրջանակները խնամքով ծեփել և լավ ներկել:

Բացի ալդ, անհրաժեշտ է առաջուց պատրաստել պահեստի փայտե փեղկեր պատուհանների անցքերի չափով. ալդ փեղկերը պետք է կիպ մտնեն պատուհանների անցքերի մեջ և թույլ չտան Թ. Ն.-ին դադապաստանի ներսը մտնելու, շրջանակների ապակիները ջարդվելու դեպքում: Հանձնարարվում է նաև կրկնակի շրջանակների միջև լեղած տաքածու թրուռը ավազով լցնել:

Նկ. 7. Գազապաստանի համար հարմարեցված նկուղի
1—Նկուղի տանիքը ճիմով ծածկած. 2—նախասենյակ (միջանցք)
3—տախտակե շրջանակ, 4—վարագույր, 5—վարագույրի վրայի փայտե ձողիկներ (լավ կպչելու համար):

Ներքնատանի տան պատերն ու առաստաղը նույնպես պետք է սվաղել և սվաղի վրայով յուղաներկով ներկել: Կարելի չե չներկել պատերի միայն ալն մասերը, վորոնք դետնի տակից դուրս չեն գալիս: Յեթե

առաստաղը չի ներկված, բոլոր ճեղքերը պետք է ծեփել ու ներկել: Սովորաբար շատ ճեղքեր են լինում պատերի պլինթերի մոտ, ուստի հանձնարարվում է վերջինսները թաղիքով պատել: Առհասարակ բոլոր ճեղքերը, վորտեղ ել լինեն նրանք, պետք է լնամքով ծեփել այս կամ այն յեղանակով (կուպրի հետ խառնած խծուծով, մամուռի հետ խառնած կավով, կրալուծուլթով և այլն):

Ա. Գաղապասանների հովահարուք

Գաղապաստանների հերմետիկացման համար բոլոր միջոցները ձեռք առնելով, մենք հենց ղրանով համարյա թե վոչնչացնում ենք շենքի բնական հովա-հարումը. դրա համար անհրաժեշտ է հոգ տանել, վոր գաղապաստանի անգործության ժամանակ, հովահա-րել այն արհեստական կերպով: Հակառակ պարագա-յում, քիմիական հարձակման ըոպելիէն գաղապաստա-նի ներսի ողը կարող է ալնքան կեղտոտված լինել, վոր նրանով ոգտվելը դժվար կլինի: Արհեստական հովահարումը ստեղծվում է ողի ներս հոսելու ու դուրս հոսելու ողանցքներ կառուցելու միջոցով: Ողանցք-ների բոլոր ղոնակները պետք է լավ կպած լինեն և ալնպես պատրաստված լինեն, վոր վտանդի ըոպելիէն կարելի լինի նրանց արագ փակել և ալդպիսով դա-դարեցնել դրսի ողի ներս հոսելու հնարավորությունը: Շատ հարմար է սողնակների փոխարեն ոգտվել ալն փականներով, վորոնք գործ են ածվում վառա-րանների խողովակներում: Փակիչն ինքը պետք է աղմկի գործողություն ունենա (որինակ՝ սեպի ձևով), վորպեսզի լավ կպչիս ապահովված լինի:

Բ. Գաղապատումների սուղուկ

[illegible]

ԳԱԶԱԳԱՍՏԱՆՈՎ ՈՐՏՎԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Գազապատանով ռազմակազմական աշխատանքները և զինվորական կազմակերպությունները համարվում են զինվորական կազմակերպություններ:

նի հենց մուտքի վրա: Դռները պետք է լավ ծածկած լինեն, վարագույրը պետք է իջեցրած ու լավ կպած լինի նախասենյակի շրջանակին: Մուտքի մոտ պետք է կանգնած լինի որսպահը, վորը հետևում է, վոր Թ. Ն. ներս չթափանցեն դուռը կամ վարագույրը լավ չծածկելու պատճառով: Ճեղքեր հայտարերելուց հետո (ճեղքեր լինելու իբրև հատկանիշ հանդիսանում է գաղապաստանում Թ. Ն. ի հոտ գալը), այդպիսիները պետք է անհապաղ ձեփել առաջուց պատրաստած կավի, կրի պատրաստած շաղախով և այլն: Պետք է հատկապես զգուշ լինել քիմիական հալձակման րոպիկին գաղապաստանը մտնելու ժամանակ, յերբ ողի մեջ արդեն կան Թ. Ն. ի հետքերը: Առհասարակ քիմիական հարձակման ժամանակ պետք է թուլլ տալ գաղապաստանը մտնելու միայն բացառիկ դեպքերում (վիրավորների, թունավորվածների բերելը և այլն): Գաղապաստանը մտնողները ամենևին չպետք է միաժամանակ բարձրացնեն նախասենյակի վարագույրը և դուռը բանա: Սկզբում պետք է, վարագույրը զգուշաբար քիչ բարձրացնելով, մտնել նախասենյակը ու ապա վարագույրն իջեցնել այնպես, վոր նա լավ կպած լինի շրջանակին: Նախասենյակում պետք է հանել¹ Թ. Ն. վարակված վերևի հագուստը ու վոտնամանները, հակառակ պարագայում այդ իրերը շարունակ կը վարակեն գաղապաստանի ողջ: Հանած իրերը պետք է

¹ Ապաստարանում պետք է լինեն պահեստի վոտնամաններ (որինակ, տրիսներ, հողաթափեր) ու վորեն հագուստ:

Յեթե ապաստարանի հատակը քարե կամ հողե յե, ցանկալի յե տաքացնել այն, որինակ՝ ծղոտի, չոր խոտի բարակ շերտով և այլն:

դարսել կափերիչ ունեցող տակառի կամ արկղի մեջ: Գարսելիս ամենալավն է հագուստի տրանքներում սամավարի մանր ածուխ փռել: Վերևի հագուստն ու վոտնամանները հանելուց ու դարսելուց հետո, կարելի չե, դուռը քիչ բանալով, արագ ներս մտնել գաղապաստանը: Գաղապաստանով ոգտվելու հարմարության համար, ոգտակար է նրա մեջ ունենալ մի շարք նստարաններ նստելու համար: Մարդիկ պետք է մնան գաղապաստանում այնքան ժամանակ, քանի դեռ չեն հաղորդել, թե հակառակորդը թույլ հեռացել է և Թ. Ն. ի վտանգն անցել է:

Հակազաղ կամ վերոհիշյալ լեղանակով հարմարեցրած ու կահավորած ապաստարան ունենալով, մենք կարող ենք հույս ունենալ Թ. Ն. ից պաշտպանության հնարավորության վրա: Յեթե վորեն պատճառով պաշտպանական միջոցներ չկան, այդ դեպքում պետք է իր ժամանակին տեղափոխվել ավելի քիչ վտանգավոր շրջաններ: Յեթե հնարավոր չե այդ նախորդ կատարել, մնացած բնակչութունը հակառակորդի սավառակի մոտեցման մասին հաղորդող հենց առաջին ազդանշանով պետք է հեռանա ավելի քիչ վտանգավոր տեղերը (որինակ՝ քաղաքից դուրս, մոտակա անտառը և այլն):

Յեթե հեռանալը հնարավոր չե, պետք է տանը մը, նալ, բոլոր պատուհանները, դռները, վառարանների խողովակները գոցել և, յեթե սենյակում Թ. Ն. հոտ կա, ամենից լավն է շունչ քաշել թաշկինակի միջով: Վորը պետք թրջել սոդայի լուծույթով կամ լցնել մանր ածուխով: Տանը պետք է նստել այնքան ժամանակ, մինչև վոր չհայտնեն թունավորված շրջաններից

հանձնարու հնարավորութիւններէ ու ճանապարհներէ
մասին¹.

ՎԱՐԱԿՎԱՅ ՎԱՅՐԻ Թ. Ն. ԻՅ ՄԱՔՐԵԼՈՒ (ԱՊՍԳԱ-
ՋԱՅՄԱՆ) ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Հակառակորդը թիկունքների վրա կտրող և քիմիա-
կան հարձակում կատարել կամ ողաքիմիական ուժ-
բեր ցած նետելու միջոցով կամ սովառնակներից Թ.
Ն. փոշիացնելու միջոցով, կարելի լի լինթադրել, վոր
լերիու դեպքումն ել թունավորող նյութերը կկերառ-
վեն մեծ մասամբ միայն կալուն նյութերը, ալսինքն
ալսալիսները, վորոնք, դետին նետելուց հետո՝ դո-
լորշիանում են (ցնդում են) միջանի որվա, նուշիսկ
միջանի շաբաթվա ընթացքում և ալդ բոլոր ժամա-
նակ վալրի վարակված տեղամասը վտանգավոր կդարձ-
նեն, Բացի այդ, քամին դոլորշիացող Թ. Ն. մի կող-
մը տանելով, թունավորման վտանգի կենթարկի ել
ավելի լայն տարածութիւններ, Վերոհիշյալ վտանգը
վոչնչացնելու համար, պետք է քիմիական հարձակու-
մից անմիջապես հետո մաքրել Թ. Ն. վարակված բո-
լոր տեղերը, Նկատի ունենալով, վոր իպրիտի տիպա-
րի կալուն Թ. Ն. ներգործում են վոչ միայն շնչառու-
թյան ուղիների վրա, ալև մարդու մաշկի վրա, Թա-
փանցելով սովորական գործվածքի և վտանամանի

¹ Գորագ և պատահել, վոր պատուհանների ազակիները կփչը-
վեն մոտերքում պաթած առաքի բեկորներով կամ միայն
առաքի պաթումից առաջացած ուղի ցնցումից. սուտի, յեթե հնա-
բավոր է, ավելի լավ է պատուհանները ծածկել փեղկերով, վա-
րսեք տիտի լավ կզած լինեն պատուհանների շրջանակներէն.

միջով, ալդպիսի Թ. Ն. վարակված տեղամասերը մաք-
րելու համար պետք է հատկապես զգուշ լինել, վո-
րովհետե նուշիսկ իպրիտի ամենաանշտան հետքերը
մաշկի վրա անմիջապես ընկնելով՝ կաթիլների ձևով
կամ վարակված իրերի հետ շփվելու ժամանակ, կա-
րող են մարմնի վրա առաջացնել ալսալիսի վերքեր,
վորոնք յերկար բժշկութիւն կպահանջեն, Ապագա-
զացման աշխատանքները, իբրե կանոն, պետք է կա-
տարեն Պաշտ-ավիաքիմի հատուկ ապագագացնող խմ-
բերը կամ հատուկ զորական խմբերը, լեթե, իհարկե,
այդ ժամանակ քաղաքում կամ գյուղում զորամասեր
կլինեն, Սակայն ապագագացման աշխատանքների հա-
մար պետք է ներգրավել նաև տեղական բնակչու-
մար պետք է ներք, որինակ, վարակված տեղամասը շատ
թիւնը, լերբ, որինակ, վարակված տեղամասը շատ
մեծ կլինի և շատ աշխատավոր ձեռք կպահանջի:

Ապագագացման աշխատանքները սովորաբար կա-
տարվում են հասուկ հագուստ հագած, վորը պաշտպա-
նում է մաշկը Թ. Ն. պալարական ներգործութիւնից:
Ալդպիսի հագուստը կարում են քաթանի կամ բամ-
բակի կտորից և ձիթադեղով խիմում, Նկատի ունե-
նալով, վոր կաշի վտանամանները նուշիսկ չեն ուշտ-
պանում վոտները, աշխատանքների ժամանակ ան-
հրաժեշտ է վոտներին հագած ունենալ ռետինե ճաշա-
վոր կոշիկներ կամ կրկնակոշիկներ, իսկ ձեռքերին
հագնել ռետինե ձեռնոցներ, Յեթե ձեռքի տակ ռետ-
ինե կոշիկներ չլինեն, կարելի լի ողտագործել սովորա-
կան կոշիկները, փաթաթելով նրանց լավ լուղած
տոպրակով կամ լաթերով այդ վորոշ չափով վոտնե-
րը վարակումից կպաշտպանի:

Յերբեմն պահանջ կլինի շտապ անցնել վարակված

տեղամասով նրա ապագազացումից առաջ, առանց վորեւ պաշտպանական միջոցներու Այդպիսի դեպքերում հանձնարարվում է վարակված տեղամասի վրայով մի նեղ շերտ գցել տախտակներից, վահաններից, ջախից և այլն: Այդ անցքով պետք է արագ անցնել առանց վարակված գետնին դիպչելու:

Ապագազացման աշխատանքներն սկսելուց առաջ, անհրաժեշտ է վարակված տեղամասերի սահմանները նշանակել ու աչքի ընկնող տեղերում պայմանական դրոշակներ տնկել կամ համապատասխան մակագրեր գրել: Վորպեսզի ամբողջ բնակչութիւնն իմանա, վոր ցույց տված սահմանից հետո գնալը վտանգավոր է:

Ամենից ոգտակարն է վարակման լինթարկված տեղամասը լերկաթալարերով պատել կամ ձողերով ցանկապատել¹:

Վարակված տեղամասերի սահմանները վորոշվում են կամ հոտով, կամ գետնի վրայի լուղոտ բիծերով, կամ հատուկ անթիւների—«զադորոշիչների» ոգնութլամբ:

Ապագազացման ժամանակ կայուն թ. Ն. (որինակ իպրիտով, լյուերիտով և այլն) վարակված տեղամասի վրա պետք է սրսկել կամ ցանել հատուկ քիմիական բաղադրութլուններ, վորոնք թ. Ն. անվնաս են դարձնում: Այսպես, որինակ, լինթ տեղամասը վարակված լինի իպրիտով, նրան անվնաս դարձնելու համար պետք է տեղամասի վրա ցանել փոշիանման քլորալիդ (մոտ 200—800 գրամ վարակված մակերեսի 1 քառակ. մետրի համար): Գլորակիրը պետք է ցանել

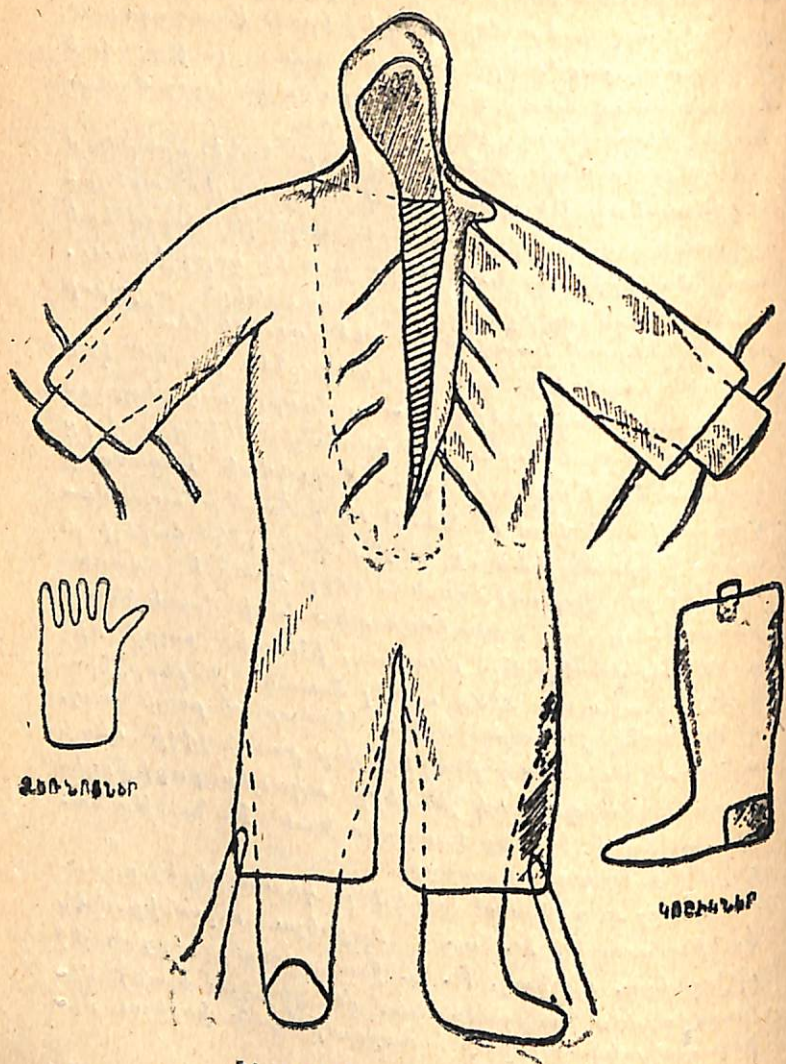
¹ Գիշեր ժամանակ վարակված տեղամասի սահմանները նշանակելու համար, անհրաժեշտ է աղանշանի դրոշակներ և մակագրերի մոտ վառած լապտերներ կախել:

հավտարաշափ խավի ձեով սովորական կամ հատուկ քամիչներով կամ սովորական թիչերով: Ապագազացումից հետո, շարժումը ապագազացման լինթարկված ճանապարհով պետք է վերսկսել միայն վորոշ ժամանակից հետո (մոտ 1 ժամից հետո):

Ապագազացման աշխատանքները հանձնարարվում են կատարել, լինթ պարագան թուլլ է տալիս, արեզակը ծագելուց առաջ կամ իրիկնապահին, վորովհետեւ տաք ժամերին թ. Ն. ամենից շատ են դուրըշխանում: Ուստի ապագազացման աշխատանքներն ալդպիսի պայմաններում կապված են մեծ վտանգի հետ:

Յեթե հարկ է լինում ապագազացնել խոտով կամ մանր թփուտով ծածկված տեղամասը, ալդ դեպքում ամենից լավն է գործադրել կրակալին մեթոդը, վորը կայանում է նրանում, վոր վարակված տեղամասի վրա սպիտակ կամ սև նավթ են ցանում և ապա վառում: Սպիտակ կամ սև նավթի փոխարեն կարելի է ոգտվել չոր ջախով, ծղոտով, վորը պետք է հավասարաչափ շաղ տալ վարակված տեղամասի վրա և նավթ ցանելով, վառել: Այդ դեպքում, իհարկե, բոլոր միջոցները պետք է ձեռք առնել մոտակա շենքերը հրդեհի վտանգից պաշտպանելու համար, և բացի այդ, ալդպիսի ժամանակ ընտրել, վոր քամին չփչի դեպի մոտակա մարդարնակ շենքերը ալդպես, բացի հրդեհի վտանգից, նրանց կապառնա նաեւ թ. Ն. թունավորվելու հատուկ վտանգը:

Վորոշ դեպքերում կարելի է գործադրել և, բավականին հաճախ, թ. Ն.-ից մաքրելու մեխանիքական միջոցները, որինակ, թ. Ն. ջրով վողողելը հրդեհաշի խողովակի ոգնութլամբ, կամ գետնի (կամ ձյան) վրէի վարակված շերտի հեռացումը նրան փորելու մի-

Նկար 8. Վաշտալտնադիվ հագողուստ.

շոցով, կամ վերջնական վարակված իրը գետնի մեջ
թաղելով:

Վարակված վայրում լիզած ժամանակ պետք է
ա) անպաշտպան ձեռքերով վոչ մի բանի ձեռք չտալ,
բ) ողաոռումբերի բեկորները չհավաքել, այլ նույն տե-
ղում գետնի տակ թաղել, գ) առանց կարիքի ձեռքով
չդիպչել մարմնին, մանավանդ աչքերին, և չքորել,
դ) գետնի վրա չնստել և չպառկել, թեկուղ և պաշտ-
պանական հագուստը հագած, ե) պաթած ոռումբերի
ձագարներով չոգտվել ծածկարանների համար և այլն,
զ) վարակված վայրում բնական կարիքները չհոգալ
(դուրս չգնալ):

Վարակված տեղամասից դուրս գալուց հետո, յեթե
հնարավոր է, պետք է կոշիկ տակերը սրբել քլորա-
կրով կամ ուղղակի հողով, ձեռքերը լվանալ և հնա-
կրով կամ ուղղակի լողանալ, չատկապես պետք է
խնամքով լվանալ մարմնի այն տեղերը, վորոնք ա-
մենից շատ են զգայուն պալարական Թ.Ն. վիրավո-
րելու նկատմամբ (սեռական գործարանները, կոնա-
տակերը և առհասարակ այն տեղերը, վորտեղ մարմինն
ամենից հաճախ է քրտնում):

III. ԱՌԱՋԻՆ ՈԳՆՈՒԹՅՈՒՆԸ Թ.Ն.-ԻՑ ՎՆԱՍԼԱԾ- ՆԵՐԻՆ

Խնդրիչ ներգործություն ունեցող Թ. Ն.-ով վնաս-
վելու ժամանակ, այսինքն այնպիսիներով, վորոնք
ամենից առաջ ներգործում են մեր թոքերի վրա, ա-
ռաջացնում են հազ, հեղձանք և այլն, առաջին հեր-
թին պետք է վնասվածին դուրս հանել վարակված տեղա-

մասից դեպի թարմ ողջ. ընդ վորում, յեթե վնաս-
վածն առանց հակադդի չե լեղել, անհրաժեշտ ե նրան
հակադդ հագցնել: Վարակված տեղամասը պետք ե
անցնել, վորքան հնարավոր ե, արագ. դրա համար
պետք ե միշտ հաշվի առնել, թե ուր ե փշուռ քամին,
և վարակված տեղամասերի շուրջն անցնել քամու
փչելու կողմից: Հիվանդին դուրս հանելուց հետո, նրա
վրայից պետք ե հանել վերևի հագուստը (ներանց մեջ
Թ. Ն. ի մնալը նկատի ունենալով), գոտին ու շապկի
ոճիքի կոճակները բաց անել և այլն: Հիվանդին տաք
փաթաթելուց հետո, պետք ե նրան միանգամայն հան-
գիստ թողնել. ոգտակար ե նույնպես հիվանդին տալ
խմելու մեկ բաժակ թուրդ սուրճ կամ թեյ: Յեթե հի-
վանդի վոտերն ու ձեռքերը պաղում են, պետք ե
վոտերին ու ձեռքերին տաք ջրով շեր դնել:

Արտասովաբեր ներգործություն ունեցող Թ. Ն. վնաս-
վելու դեպքում, այսինքն չեր վնասվածները զգում են
աչքերի ծակոց, և ուժեղ արցունքաժորանք ե առա-
ջանում, հանձնարարվում ե աչքերը զգուշաբար լվա-
նալ բամբակի կտորով, վորը պիտի թրջել 2 % սո-
դայի լուծույթով (այսինքն 1 թեյի գդալ սոդա մեկ
բաժակ ջրին),

Հեղուկ իպրիտով վնասվելու դեպքում, անհրաժեշտ
ե բոլոր հագուստն ու վոտամասները հանել, աչքով
տեսանելի իպրիտի կաթիլները հեռացնել, կաթիլն
ամենևին չտարածել, այլ վերցնել բամբակով, և վնաս-
ված տեղերը լվանալ սպիտակ նավթով և ապա տաք
ջրով ու սապոնով կամ քլորակրի բարակ շերտ ցանել
(բայց վոչ մաշկի նուրբ տեղերը): 2—3 րոպեից հե-
տո քլորակիլը պետք ե լվանալ տաք ջրով: Այդ բոլոր-

ըն պետք ե կատարել Թ. Ն. վնասվելուց, վորքան
հնարավոր ե, անմիջապես հետո, ընդ վորում պետք ե
հիշել, վոր հիվանդի մաշկի վնասված տեղերին չպետք ե
դիպել անպաշտպան ձեռքերով, վորպեսզի ինքը չվա-
րակվի: Համենայն դեպս, ոգնություն հասցնելուց հե-
տո, ոգնություն հասցնող անձնավորությունը ձեռքե-
րը պետք ե լավ լվանա տաք ջրով ու սապոնով: Հի-
վանդին պետք ե այնպես լվանալ, վոր լվանալու ժա-
մանակ ջուրը շարունակ հոսի: Կարմրած վնասված
տեղերի վրա, լվանալուց հետո, պետք ե ցանել տալիկ
կամ քսերոֆորմ և կապել: Աչքերը, քիթը, բերանը ու
կոկորդը հանձնարարվում ե լվանալ սոդայի լու-
ծույթով (1 թեյի գդալ սոդա մեկ բաժակ ջրի համար)
Թ. Ն. վարակված կերակրով կամ ջրով թունավոր
վելու դեպքում (զգացվում ե ուժեղ ցավ սրտի գդալի
տակին, սրտի խառնում, փսխում), հիվանդին պետք
ե տալ, վոր 1—2 բաժակ ջուր խմի սոդայով, և փըս-
խում առաջացնել (մատնեքը բերանը կոխելու միջո-
ցով):

Իպրիտով թունավորվելու հատկանիշները կարող
են լերևալ վոչ միանգամից, այլ թունավորվելուց
6—24 ժամ անցնելուց հետո: Սկզբում մաշկի վրա կար-
մրություն ե լերևում, ապա հեղուկով լի բշտիկներ
են գոյանում, ինչպես սովորական այրվածքի ժամա-
նակ: Յեթե բշտիկները պատռել և կեղտոտել, նրանք
սկսում են թարախակալել և լերկար ժամանակ չա-
ռողջացող վերքերի տեսք են ստանում:

Յեթե հնարավորություն ե լինում հիվանդին լվա-
նալ իպրիտով վնասվելուց հետո առաջին 5—10 րո-
պեի ընթացքում, այդ դեպքում վնասվածն արագ ա-
ռողջանում ե մի քանի օրվա ընթացքում:

Հետագա բժշկութիւնը պետք է ընթանա բժշկի
ցուցումներէ համաձայն:

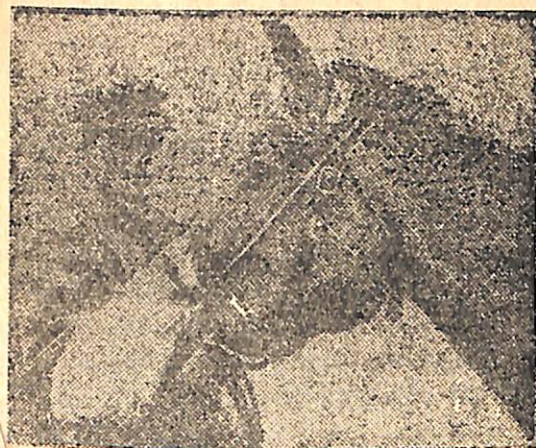
IV. Թ. Ն.-ի ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ՎՐԱ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍԻՋՈՑՆԵՐԸ

Թունավորող նյութերը մեծ մասամբ կենդանիների
վրա նույն ներգործութիւնն են ունենում, ինչ վոր
մարդու վրա:

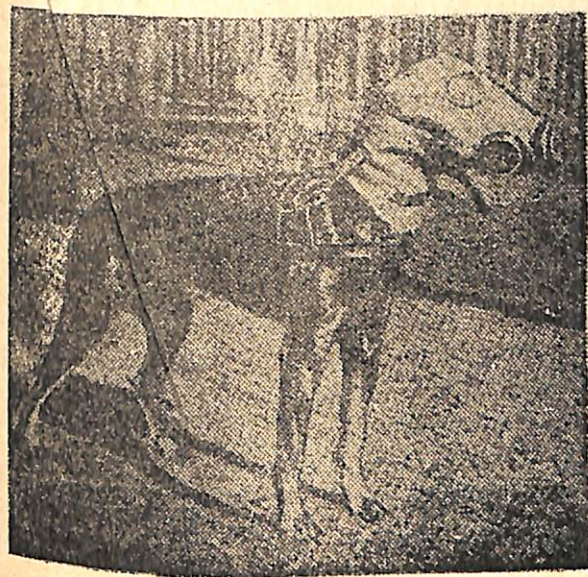
Թունավորող նյութերի ներգործութիւնը առաջին
հերթին լեւթարկվում են կենդանիների շնչառու-
թիւն գործարանները, իսկ իպրիտով վարակ-
ված տեղամասերով անցնելու ժամանակ կենդանի-
ների վրտերն են վնասվում: Ձիերի վրտերը հատկա-
պես զգայուն են այն տեղում, վորտեղ սմբակը կը պ-
չում է կաշուն: Նույնպես հաճախ սմբակի սլաքի բոր-
բոքում է տեղի ունենում:

Կենդանիների շնչառութիւն գործարանները պաշտ-
պանելու համար գոյութիւն ունեն հատուկ հակազա-
զեր, որինակ՝ ձիերի հակազազեր, հակազազեր շների
համար և այլն: Ձիու հակազազը սովորական խորա-
պարկի ձև ունի, քիմիական լուծույթներով խխմած:
Այդպիսի խորապարկը, ավզուկների և փոկերի ոգնու-
թիւմը, կիպ ընդգրկում է ձիու գնչի ներքեի մասը
(տ. նկ. 9): Այքերն անպաշտպան են մնում, վորով-
հետև նրանք շատ քիչ են զգայուն թունավորող նյու-
թերի նկատմամբ:

Հատուկ ձիու հակազազ չունենալու դեպքում, կա-
րելի չէ ոգտվել նաև ձիու խորապարկով: Պրա համար
խորապարկի հատակին չոր խոտ են դնում, հակազա-

Նկ. 9. Ձիու հակազազ:

Նկ. 10. Հակազազ շների համար:

զախն լուծութով խիմած, վորը բաղկացած է սո-
դախից, գլիցերինից, ուրոտրոպինից և ջրից, իսկ ծալ-
րահեղ դեպքում միայն ջրով խիմած: Այդ խոտը պետք
է կպչի ձիու դնչին ամեն կողմից, մանավանդ քթա-
ծակերի կողմից: Վորպեսզի ձին խոտը չուտի, նրան
սկզբից դնչակալ են հագցնում, վորը նոսր կտորից
կարած տոպրակի ձև ունի:

Ձիու վոտները թ. Ն. պալարական ներգործութիւն-
նից պաշտպանելու համար, իմպերիալիստական պա-
տերազմի ժամանակ ոտարերկրյա բանակներում գո-
լութիւն ունեւին հատուկ կոշիկներ, վորոնք կարած
էին թ. Ն. ից տնթափանց նյութից. կոշիկները ծած-
կում էին վոտքերը մինչև ծնկները: Բայց ձիերի հա-
մար պաշտպանության այդպիսի բարդ միջոցները
դժվար էր միշտ ունենալ: Հատուկ պաշտպանական
միջոցներ չունենալու դեպքում, ձիերը (և առհասարակ
կենդանիները) իր ժամանակին պետք է քշէ
դաշտը, անտառը, գետի մոտ և այլն: Անասուններն
արածացնողները պետք է հետևեն, վոր հոտը չարա-
ծի կիրճերում, ցածր տեղերում, վորտեղ թ. Ն.-ի
կանգառում է գոյանում: Բացի այդ, չպետք է ամե-
նէին թույլ տալ անասունները քշելու վարակված
տեղամասերով: Վարակված անասունները պետք է
հոտից առանձնացնել և վորքան հնարավոր է շուտ
վանալ տեղ ջրով ու սապոնով թ. Ն.-ից ամենազգա-
յուն տեղերը (կործը, սեռական գործարանները, վո-
տերը): Անասունների վնասումը պետք է զգուշարար
կատարել, վորպեսզի վնասուլու ժամանակ թ. Ն.-ը
չընկնեն վնասողի մաշկի վրա: Ամենալավն է այդ կա-
տարել հակազգը հագած, սեռին և ձեռնոցները կամ

ձիթադեղով խիմած թաթպանները հագած և մոմլա-
թից պատրաստած գոգնոց կապած (լեթէ ձեռքի տակ
ձեռնոցներ չկան, այդ դեպքում չպետք է լաթը բռնել
անպաշտպան ձեռքերով, այլ փաթաթել այն փայտի
վրա):

V. ՍՆՈՒՆԴԻ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ, ԿՍՂՈՒՅՔԻ ՅԵՎ. ՏՆԱՅԻՆ ՊԻՏԻՅՔՆԵՐԻ ԱՅԼ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՄԸ Թ. Ն.-ԻՑ

Կահուլքը թ. Ն.-ի ներգործութիւնից պաշտպանե-
լու համար, ամենալավն է մեծարժեքավոր կահուլքը
դնել փայ գետեղարաններում կամ նրան ծածկել բրե-
զենտով կամ վորտե ասլ ծածկոցով: Յեթէ այս միջոց-
ներից վոչ մեկը չի գործադրված, այդ դեպքում թ. Ն.
վարակման ամենաչին նշաններ յերևալու դեպքում
(հոտ, լուղոտ բիծեր և կաթիլներ), անհրաժեշտ է,
վերոհիշյալ նախազգուշական միջոցները ձեռք առնե-
լուց հետո, կահուլքը վանալ: Մետաղե առարկաները
պետք է վանալ սպիտակ նավթով, արևածաղկի յու-
ղով կամ ալկալալին ջրով, ապա սրբել չորացնել լա-
թերով, լավ լուղել և մի քանի օրով դնել արևային
քամաչարվող տեղում: Փայտե առարկաները (կահկա-
րասիք, շինանյութերը, փայտե շենքերի պատերը և
այլն) իպրիտի տիպարի թ. Ն.-ից ապագազացման
համար մեծ դժվարութիւններ են ներկայացնում: Սո-
վորաբար, փայտե մասերին մի քանի անգամ (մինչև
հոտի վոչնչանալը) նոր պատրաստած շաղախ են քսում,
վոր բաղկացած է մեկ քաշի մաս քլորակրից և չերեք
քաշի մաս ջրից: Ապա այդպիսի տեղերը պետք է

վանալ ջրով (սողա խառնած) և, լեթե կտրելի չե, դնել քամահարվող տեղում:

Բացի անասունների և կահույքի պաշտպանությունից, գյուղացուն անհրաժեշտ է մտածել հացի ամբարների, խոտի, ծղոտի դեղերի և այլի հակաքիմիական պաշտպանության մասին: Յեթե հացը ամբարներում թափած լինի արկղների կամ պարկերի մեջ, այդ դեպքում Թ. Ն. ի ներգործությունից նրա պաշտպանությունը հատուկ դժվարություններ չի ներկայացնում: Ամենից առաջ պետք է ձեռքի ամբարի բոլոր պատուհաններն ու դռները: Պատերը պետք է նախապես լավ գոցել խծուծով ալնպես, վոր վոչ մի տեղ նույնիսկ ամենաչնչին ճեղք չմնա: Տանիքը պետք է սվաղել կրով կամ կավով և հողի չոր տերևների կամ մամուռի մի բարակ շերտով ծածկել:

Յեթե հացը դարսած է լեղել բաց ողում, ամենից լավն է կույտեր հավաքել, կույտերը ծածկել բրեղներով, պարկերով, խտրներով և վերևից ծածկել մի շերտ ծղոտով և այլն: Հակաակորդի հարձակումը վերջանալուց հետո, հացի, խաբի բոլոր պահեստները պետք է ուշադրությամբ զննել: Յեթե հացի Թ. Ն.-ով վարակման մասին կասկած լինի, ամենից առաջ անհրաժեշտ է զգուշությամբ վերցնել և վոչնչացնել թե հենց ծածկոցները և թե հացահատիկի վերևի (հոտ յեկող) շերտը, այսինքն գետնի տակ թաղել կամ այրել: Այրելու ժամանակ անհրաժեշտ է հիշել, վոր խարուկի ծուխը կարող է Թ. Ն.-ի հետքեր ունենալ: Ուստի անհրաժեշտ է հետևել, վոր ծուխը չգնա մարդաբնակ շինությունների ուղղությամբ: Մնացած հացահատիկը կամ խաբը պետք է 7-10 սր պահել քա-

մահաբովոյ տեղում արեալին կողմում: Ամենից լավն է հացահատիկը փռել գետնի վրա քարակ շերտով և ժամանակ առ ժամանակ խառնել փոցիով կամ թիով: Իպրիտի տիպարի Թ. Ն.-ի վարակման լենթարկված հացը, նույնիսկ ամենամեծ ուշադրությամբ մաքրելուց հետո, չպետք է ուտելու համար վերցնել:

Այդպիսի հացահատիկը պետք է գործադրել սերմացուի համար:

Թունավորված անասունները, տնային թռչունները և առհասարակ ուտեստի մթերքները, վոր լենթարկվել են Թ. Ն.-ի ներգործությանը, առանց բժշկի թուղթվության չի կարելի կերակրի համար գործադրել, ալնպես այդ կարող է առաջ բերել ամբողջ որդանիզմի շատ լուրջ հիվանդություններ:

Հացը և արմատապտուղները, վորոնք քիմիական հարձակման ռոպելին արմատի վրա լեն լեղել, դաշտից բերելուց հետո (իսկ հունձը պետք է անել, ըստ հնարավորին, քիմիական հարձակումից առնվազն 3-4 արաթ հետո), պետք է մյուս հացից և արմատապտուղներից առանձին դարսել և ոգտագործել, ըստ հնարավորին, միայն սերմացուի համար:

Հաճախ դժվար է լինում վորոշել, թե դաշտի վոր մասն է լենթարկվել Թ. Ն.-ի վարակմանը: Այնպիսի Թ. Ն., ինչպես որինակ՝ ջրը, ֆոսգենը, ամեն մի բուսականության վրա ներգործելիս, շատ փոխում է նրա գունավորումը, այսինքն նորմալ կանաչ գույնի փոխարեն, դաշտը, որինակ, կեղտոտ դեղին գույն է օտանում, հիշեցնելով լեռաշտից այրված դաշտ: Մյուս Թ. Ն. ներգործում են ավելի քիչ նկատելի կերպով, իսկ իպրիտը համարյա թե չի փոփոխում բուսական-

նության գունավորումը, սակայն բավականին մեծ կործանիչ ներգործութիւնն է ունենում, այսպես, որին նախ մի առ ժամանակից հետո տերէններն սկսում են թափվել, ծառը չորանում է, թեպետ ծառի կենսունակութիւնն ելի մնում է:

Ջրի (լճակի, ջրհորի) մեջ ընկած Թ. Ն. մեծ մասամբ լուծվում են ջրի մեջ: Վերջը Թ. Ն. ջրի լեռման ժամանակ գոլորշիանում, անհետանում են, բայց, իբրև կանոն, վարակված ավազանների ջրով ողտվելը կերակուր պատրաստելու, խմելու, լվացվելու և լվացքի համար չի թույլատրվում:

Թ. Ն. ի ներգործութիւն տակ ընկած հագուստն ու սպիտակեղենը պետք է լավ լեռացնել ջրի մեջ (առնվազն 1 ժամ), ապա վողոգել հոսող ջրի մեջ և բաց ողում փռել չորանալու համար: Յեռացնելու ժամանակ ողտակար է մի քիչ սողա և կանաչ սապոն ավելացնել:

Վարակված կաշվե վոտնամանը ապազագաջման գրեթե չի լենթարկվում: Ամենալաթն է վարակված վոտնամանը թրջել սպիտակ նավթով, բենզինով, թողնել, վոր նավթն ու բենզինը կաշուց գոլորշիանան և հետո վոտնամանը լուղել ճարպով, ալլապես վոտնամանը չափազանց փխրուն է դառնում և հետագայում ողտվելու համար անպետքանում է:

VI. ՀԱԿԱՔԻՄԻԱԿԱՆ ՊՍԵՏՊԱՆՈՒՅՍՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՅՅԱՆ ԿԱՐԳԸ ՏԵՂԵՐՈՒՄ

Հակաքիմիական պաշտպանութիւնն այս կամ այն միջոցների առկայութիւնը դեռ լիովին չի ապահովում բնակչութիւնը Թ. Ն.-ից վնասվելուց, լեթե այդ

միջոցները դործադրվեն անկարգ կերպով և առանց վորոշ սխտեմի:

Այդ պատճառով պաշտպանութիւնն բոլոր միջոցներին ամենալավ ոգտագործման համար՝ ինչպես ռազմական, հրամանատարութիւնն կողմից, նույնպես և հասարակական կազմակերպութիւնների կողմից, վորոշ կարգ և սահմանվում, վորը պարտավորեցնում է թորհրդային Միութիւնն բոլոր քաղաքացիներին այդ կարգը խստիվ պահպանել:

Այդպիսի հասարակական կազմակերպութիւնը, ինչպես, որինակ, «Պաշտպանութիւն», հանձնա իրաւաքիմ ջոկատների, ամենակարեւոր դեր պիտի խաղաթիկունքի ողաքիմիական պաշտպանութիւնն գործում:

Դեռ խաղաղ պարագայի պայմաններում ավիաքիմ ջոկատները կպարտավորվեն տեղերում հետեյալ աշխատանքը տանել, վորին ամբողջ ազգաբնակչութիւնը պետք է իրականաւր աջակցութիւն ցույց տա:

1) Պարզել, քե վոր ներհասցներն ու նկուղները կարելի յե հարմարեցնել զազապասանների համար. քանի մարդ կարելի յե նրանց մեջ տեղավորել, և, յեթե հարկավոր է, նոր գաղապաստաններ կառուցել: Սահմանել, թե ով և վոր գաղապաստանով իրավունք ունի ողտվել քիմհարձակման ըոպեյին:

2) Սահմանել այն տեղերը, վորտեղ, ողաքիմիական հարձակման դեպքում, պիտի հասցվի առաջին ոգնութիւնը վիրավորներին և գաղով թունավորվածներին:

3) Շենքեր դատել պահեստի հակազազերի, պաշտպանական հագուստի և ապազագաջման միջոցների տեղավորման համար:

4) Նշել ողբալին հակառակորդի դիտողության պո-
տեր և կապի կարգը հարևան շրջանների հետ, նույն-
պես և ամբողջ տեղամասի ողբալիական պաշտպա-
նության պետի հետ:

5) Նշել քիմիական դիտողության պոստեր, վորտե-
ղից հնարավոր լինի դիտել ռումբերի անկումը և
նրանց պայթման ժամանակ վորոշել, թե արդյո՞
նրանք քիմիական են, թե վոչ, վորի մասին պետք է
աիդեկացնել շրջապատող շրջանները:

6) Սահմանել և հաղորդել բնակչությանը հակառա-
կորդի մոտեցման մասին հայտնող ազդանշաններ
տալու կարգը: Սովորաբար տվյալ նպատակների հա-
մար ոգտագործվում են զանգերը (յեկեղեցական, հրդեհաշիջ խմբերի), գործարանների շչակները և այլն: Առաջին հենց ազդանշանով տվյալ շրջանի ամբողջ
բնակչությունը պետք է ձեռք առնի հակազազալին
պաշտպանության անհրաժեշտ և նախազգուշական մի-
ջոցները: Յեթե հարձակումը գիշերն է կատարվում,
հրապարակների և փողոցների լապտերները հանգցը-
վում են, լուսավորած պատուհանների վրայի վարա-
գույրներն իջեցվում են, հանգցվում են նույնպես փո-
ղոցների խաբույկները և այլն: Յուրաքանչյուրը
պետք է հակազազն իր մոտ ունենա պատրաստ
գրութլամբ: Ով հակազազ չունի, գնում է գազապա-
տանը: գազապատանների դռները, պատուհանները,
ողանցքները պետք է փակել, վարադուրներն իջեց-
նել և դռների մոտ գազապատանի որապահ դնել:
Շարժումը փողոցներում կամ բոլորովին դադարեց-
վում է, կամ սայլերն ու վորտով գնացողները շարժ-
վում են առանձին առանձին:

Յեթե հակառակորդի սավառնակները մի այլ ուղ-
ղություն են վերցրել, լերկրորդ ազդանշան է տրվում,
(որինակ, մանր զանգակների հաճախակի հարվածներ),
վորը հայտնում է, վոր վտանգն անցել է: Իսկ յեթե
հակառակորդը, այս կամ այն շրջանի վրայով թռչե-
լիս, ռումբեր է ցած ձգում, այդ դեպքում նրանց
առյթման ձայնը ծառայում է իբրև ազդանշան, վոր
հակազազերը պետք է հագնել, տների պատուհաններն
ու զռները փակել, և վոր գազապատանից դուրս
գալը չի թուլատրվում: Սովորաբար քիմիական հար-
ձակման սկիզբը հայտարարվում է հատուկ ազդանշ-
աններով: Յեթե քիմիական դիտողության պոստերը
վորոշել են, վոր վայր ձգած ռումբերը քիմիական
չեն, այդ դեպքում քիմիական տագնապի հատուկ ազ-
գանշան չի տրվում: Իսկ յեթե ռումբերը քիմիական
լինեն, հատուկ (տեղական) ազդանշան է տրվում և
ռումբի առյթման տեղը խմբեր են ուղարկվում տպա-
գազացման համար: միայն թ. Ն.-ից մաքրելուց հետո
բնակչությանը հայտարարում են ողբալիական հար-
ձակման վերջանալու մասին:

Անցյալ պատերազմների փորձի վրա հիմնվելով, կա-
բելի լե առաջուց գուշակել, վոր յեթե նախազգուշա-
կան և հակաքիմիական բոլոր միջոցները ժամանակին
ձեռք առնենք, նույնպես և կարգապահության բոլոր
պահանջները ճշտությամբ կատարենք, այն ժամանակ
ողալին հակառակորդի հարձակումների հասցրած վնաս-
քը շատ աննշան կլինի:

ՔԱՆԱՅՈՒՑԱԿ

Ալկալի, ալկալիին ջուր щелочная вода
 Ալկալիին հատիկներ щелочные гранулы, зерна
 Ածխածխաթթու углекислота
 Ակտիվացրած ածուխ активированный уголь
 Անհատական պաշտպանութ. индивидуальная защита
 Անջրանցիկ непрокаемый
 Ապագազացում дегазация
 Ապաստան, ապաստարան убежище
 Ավզուկ пряжка
 Ավիաքիմիկատ авиакхимотряд
 Արկ снаряд
 Արտաշնչման կափուր выдыхательный клапан
 Արտաավարեր Թ. Ն. слезоточивые О. В.
 Արցունքաժողովրդ սлезотечение
 Գազագլանային գրոհ газобалонная атака
 Գազապաստան газоубежище
 Գազից անթափանց газонепроницаемый
 Գազորոշիչ газоопределитель
 Գալար спираль
 Գալարուն զսպանակ спиральная пружина
 Գիհի можжевельник
 Գործունակ ածուխ активированный уголь
 Դիմակ маска

Դժմիկ-կարգուկ маска-шлем

Тышцш намордник

Р. В. (Родильничина и Родильни) О. В. (отравляющие вещества)

Տիրապիտա քետրա

Обжигать

Ицрѣ иприт

Լյութիում ԼԿՈՅԻՏ

Խաբաւարկ տորձա

ԽԵՂՂԻՀ Թ. Ն. удушающие О. В.

ИПЧ камера

Մալբալոր խողովակ гофрированная трубка
Մակուկենութուկն пористость

Ышлшщшр выкройка

Чашинъ В. И. стойкие О. В.

Կափարիչ крышка

Կախարչի կլաпан

Կենտրոնացում գազի концентрация газа

Կիրիշ ևս է՝ եփած, կաустիկական սոճա

Կիսադիմակ полумаска

Կլանիչ поглотитель

Կոլեկտիվ պաշտպանութուն коллективная защита

Կորդաշ Կ Վլեմ

Зрш[плблц] известковый раствор

Защита противогаз

Защитный противогрибковый раствор

шпиль противогазовая коробка

Հակաբիմիտիկան պաշտպանութունն противохимическая оборона

Համար 212 зубило

Հեղձանք удушье

Հերմետիկ герметический

Հերմետիկացում герметизация

Հերմետիկություն герметичность

Հովանարում проветривание

21/3 шнѣт олифа

Шығыштың бұл жері прифронтальная полоса

Մարգանաթթու կալիում марганцево-кислый кали
 Մարտական թույնավորող նյութեր боевые отравля-
 ющие вещества

Մարտական հակադաշնային բоевой противогаз

Միացնող նախափողակ соединительный патрубок

Воздухоподводящий и выдыхательный клапаны

Ոդաշին հարձակում **воздушное нападение**

Поздрав отдушина

Израильская аэробомба

Технология и защита в ВПК в воздушно-химическая оборона

Перитритиз уротропин

Физический газ нарывной газ

и при этом при нарывное действие

Պայթուցիկ նյութեր взрывчатые вещества
 Պաշտպանություն оборона, защита
 Պլինթ плинтус

Սակավակայուն թ. ն. малостойкие, нестойкие О. В.
 Սողնակ задвижка

Վերերկրյա միջոցներ наземные средства
 Վոդորենի береза

Տալկ тальк

Փողակ трубка

Քիմիական հարձակում химическое нападение

Քլոր хлор

Քլորակիր хлорная известь

Քլորպիրիդին хлорпикрин

Քսերոֆորմ ксероформ

Ֆոսգեն фосген

Ց Ա Ն Կ

Ամենքը պետք է խորհարարական իրենց	52
պանվել թ. ն.-ից	3
I. Թ. ն.-ից անհատական պաշտպանության միջոցներ	5
Ժամանակակից հակադադի կազմությունը	9
Ինչպես պատրաստել հակադադը	15
ա) Հակադադային տուփ պատրաստելը	15
բ) Թ. ն. կլանիչներ պատրաստելը	18
գ) Տուփը լցնելը	21
դ) Հակադադի կորդակ-ղիմակի և ալլ մանրամասնութ. կառուցումը	23
Հակադադերով ոգտվելու կանոնները	28
Հակադադերը պահելու և խնամելու կանոնները	30
II. Թ. ն.-ից կոլեկտիվ պաշտպանության միջոցներ	
Շենքերի հարմարեցումը գազապաստանների համար	31
ա) Գազապաստանների հովհարումը	36
բ) Գազապաստանների ստորգետնում	37
Գազապաստաններով ոգտվելու կանոնները	37
Վարակված վալրի թ. ն.-ից մաքրելու (ապադադացման) կանոնները	40
III. Առաջին ոգնությունը թ. ն.-ից վնասվածներին	46

IV. Ք. Ն.-ի ներգործությունը հենդանիների վրա յեվ նրանց պատկանության միջոցները	48
V. Սնունդի չքերհների, կահույքի յեվ ճնային սիսույների այլ առարկաների պատկա- նուր Ք. Ն.-ից	51
VI. Հակափրկական պատկանության կազմա- կերպության կարգը տեղերում	54
Բառացուցակ	59

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0272716

13249
4466 20 4466 (2 44)

К. А. Жданов

Простейшие средства
противо-химической обороны

Госиздат ССР Армении
Еривань